

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SÜLEYMAN BULUT'UN ESERLERİNİN ÇOCUK HAKLARI
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

CEMRE NİSA ERCAN

Danışman : Prof. Dr. Kadir KARATEKİN

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Şahin ŞİMŞEK

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ersin TOPÇU

KASTAMONU-2024

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Cemre Nisa ERCAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜLEYMAN BULUT’UN ESERLERİNİN ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

CEMRE NİSA ERCAN

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

DANIŞMAN: PROF. DR. KADİR KARATEKİN

Süleyman Bulut’un çocuklar için yazdığı eserlerde çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarına ne düzeyde yer verildiğini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Süleyman Bulut’un roman, öykü ve derleme türlerinde yazdığı on dört kitap oluşturmaktadır. Kitaplardan elde edilen verilerin incelenmesinde içerik analizi ve betimsel analiz tekniklerinden yararlanılmıştır. İncelenen kitaplarda en fazla çocukların gelişme, yaşama ve katılım hakkı ile ilgili anlatımlara yer verildiği görülmüştür. Bu çerçevede çocukların hakları konusunda bilinçlenmesi ve okullarda çocuk hakları eğitiminin pekiştirilmesi açısından çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarını içeren kitapların okullarda önerilen kitaplar arasında olması faydalı olacaktır. Ayrıca çocuk kitaplarında çocukların yaş düzeyine uygun bir şekilde korunma haklarına dair anlatımlara yer verilme düzeyinin artırılması çocuk haklarının tüm boyutları ile öğrenilmesine yardımcı olacaktır.

ANAHTAR KELİMELE: Çocuk, Çocuk Hakları, Süleyman Bulut, Çocuk Edebiyatı

Haziran 2024, 91 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

REVIEW OF SÜLEYMAN BULUT'S WORKS IN TERMS OF CHILDREN'S RIGHTS

CEMRE NİSA ERCAN

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE

BASIC EDUCATION DEPARTMENT

PRIMARY EDUCATION

SUPERVISOR: PROF. DR. KADİR KARATEKİN

Qualitative research method was used in this study to determine to what extent children's rights to life, development, protection and participation were included in the works written by Süleyman Bulut for children. Document analysis technique was used to collect data. The sample of the research consists of fourteen books written by Süleyman Bulut in the genres of novels, short stories and compilations. Content analysis and descriptive analysis techniques were used to examine the data obtained from the books. It was observed that the books examined mostly included explanations about children's development, survival and participation rights. In this context, it would be beneficial to include books that include children's rights to life, development, protection and participation among the recommended books in schools, in order to raise awareness of children about their rights and to reinforce children's rights education in schools. In addition, increasing the level of inclusion of explanations about children's rights to protection in accordance with their age in children's books will help children learn about children's rights in all their dimensions.

KEYWORDS: Child, Children's Rights, Süleyman Bulut, Children's Literature

June 2024, 91 Page

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında değerli görüşleriyle desteğini esirgemeyen, yapıcı eleştirileri ile her zaman yol gösteren kıymetli danışmanım Prof. Dr. Kadir KARATEKİN’e sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimime başladıktan çok kısa bir süre sonra anne olacağımı öğrendim. Bu süreçte köy okulunda öğretmenlik yapıyor olmanın yanında, yeni bir anne olmak ve tez çalışması yürütmek oldukça zorluydu. Ancak aynı zamanda kızım Tomris Nil ERCAN’ın varlığı, “çocuk hakları” konulu bir çalışma yürütürken en büyük motivasyon kaynağımdı. Desteği ve ilgisi için sevgili eşim Bahadır ERCAN’a da canı gönülden teşekkür ederim.

Cemre Nisa ERCAN

Kastamonu, 2024

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu	2
1.2 Problem Cümlesi	3
1.3 Araştırmanın Amacı	4
1.4 Araştırmanın Önemi	4
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.6 Araştırmanın Sayıltıları	5
1.7 Tanımlar	6
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1 Çocuk.....	7
2.2 Tarihsel Süreçte Çocuk	9
2.2.1 Eski Çağ Döneminde Çocuk.....	9
2.2.2 Orta Çağ Döneminde Çocuk.....	11
2.2.3 Yeni Çağ Döneminde Çocuk	13
2.2.4 Modern Çağ Döneminde Çocuk	15
2.3 Çocuk Hakları.....	17
2.3.1 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi	18
2.3.2 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi	18
2.3.3 Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi.....	20
2.3.3.1 Yaşama hakkı	21
2.3.3.2 Gelişme hakkı.....	22
2.3.3.3 Korunma hakkı.....	24
2.3.3.4 Katılım hakkı.....	25
2.4 Çocuk Edebiyatı	26
2.5 Süleyman Bulut'un Hayatı ve Eserleri	28
2.6 Çocuk Hakları ile İlgili Araştırmalar.....	29
2.6.1 Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	29
2.6.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	33
3. YÖNTEM.....	36
3.1 Araştırmanın Modeli	36
3.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	36
3.3 Veri Toplanması ve Çözümlemesi	38
3.4 Araştırmanın Geçerliliği.....	39
3.5 Araştırmanın Güvenirliği	39
4. BULGULAR	41
4.1 Anne Ben Yapabilirim Kitabı.....	41

4.2	Kardeşlik Çemberi Kitabı.....	43
4.3	Sihirli Çaydanlık Kitabı.....	46
4.4	İnsan Okur Kitabı	49
4.5	Hey Küçük! Kitabı	52
4.6	Ormandaki Dev Kitabı	55
4.7	Mor Benekli Kitabı.....	58
4.8	Toparlacık Nokta ve Arkadaşları Kitabı.....	60
4.9	Su Kardeşler Kitabı	62
4.10	Penceredeki Kuş Kitabı	63
4.11	Maviş Kitabı	66
4.12	Palavracılar Kralı Kitabı.....	69
4.13	Sarıtay Kitabı.....	70
4.14	Uçankuş'tan Al Haberi Kitabı.....	73
5.	TARTIşMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	76
5.1	Tartışma.....	76
5.2	Sonuç	80
5.3	Öneriler.....	81
	KAYNAKLAR	82
	EKLER.....	90
	EK A Analiz İzni	91

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1 Araştırma kapsamında incelenen kitaplar.....	37
Tablo 4.1 “Anne Ben Yapabilirim” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı.....	42
Tablo 4.2 “Kardeşlik Çemberi” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı.....	44
Tablo 4.3 “Sihirli Çaydanlık” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı.....	47
Tablo 4.4 “İnsan Okur” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı	50
Tablo 4.5 “Hey Küçük!” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı	53
Tablo 4.6 “Ormandaki Dev” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı.....	56
Tablo 4.7 “Mor Benekli” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı.....	59
Tablo 4.8 “Toparlacık Nokta ve Arkadaşları” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı	61
Tablo 4.9 “Su Kardeşler” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı	62
Tablo 4.10 “Penceredeki Kuş” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı.....	64
Tablo 4.11 “Maviş” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı	67
Tablo 4.12 “Palavracılar Kralı” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı.....	69
Tablo 4.13 “Sarıtay” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı.....	71
Tablo 4.14 “Uçankuş’tan Al Haberi” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı	74
Tablo 4.15 Süleyman Bulut’un çocuk kitaplarında çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı	75

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

BM	: Birleşmiş Milletler
ICC	: International Chamber Of Commerce
İHOP	: İnsan Hakları Ortak Platformu
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund

1. GİRİŞ

Çocuk, kimi ülkelerde farklılık gösterse de yaygın olarak kanunlarda 18 yaşın altındaki kişiler olarak tanımlanmaktadır. Çocukların yetişkin yaşamına hazırlanması için çeşitli evrelerden geçerek hayata hazırlanması gerekmektedir. Çocukların bedensel gelişimi için sağlıklı beslenmesi ve uygun bakım görmesi, ahlaki ve zihinsel gelişimleri için ailede ve okulda eğitim almaları, psikolojik gelişimleri için sevgi ve ilgi görmeleri, sosyal gelişimleri için akranlarıyla oynayarak vakit geçirmeleri gerekmektedir (Gezen, 2023). Sağlıklı, refah ve demokratik bir toplum için bireylerin çocuk yaşta fiziksel, zihinsel, psikolojik açıdan donanımlı yetişmesi önemlidir. Çocukların doğuştan sahip olduğu sağlıklı yaşam, beslenme, barınma, iyi bir eğitim alma, oyun oynama, sosyal, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma gibi haklarını bilmesi, her türlü ayrımcılık, şiddet, işçi olarak kullanılma gibi olumsuz durumlardan korunması gerekir. Bu bilincin sağlanması için ailelerin ve okulların sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiği gibi bu ortamların sağlanması için en büyük pay devlete düşmektedir.

Uluslararası alanda çocukların haklarının korunması Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile garanti altına alınmıştır. Bu sözleşme dünya üzerinde pek çok ülke tarafından imzalanmasına rağmen halen çocuk hakları konusunda süren bilinçsizlik çocukların ihmaline ve istismarına sebep olmaktadır. Günümüzde var olan savaşlar, çocukların en temel hakları olan yaşama hakkına dahi erişememelerine ve pek çok haklarından mahrum kalmalarına sebep olmaktadır (Avcı, 2024). Savaşların yanı sıra iklim krizi, kaynakların eşitsiz dağılımı gibi sebepler de çocukların yaşama hakkını sürdürmelerini etkilemektedir. Haklarının bilincinde olmayan ve haklarını kullanamadan büyüyen çocukların, yetişkin olduklarında sağlıklı bir toplum meydana getirmesi beklenemez. Huzurlu, refah, demokratik bir toplum için çocukların ailelerinin yanında sevgi ve şefkatle büyürken eğitim hakkını en iyi şekilde kullanarak, akranları arasında, ailede, okulda, tüm toplumda düşüncelerini serbestçe ifade edebilmesi ve bu konuda bilinçlenmesi gerekmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17. maddesi çocukların gelişim alanlarını desteklemek amacıyla hem ulusal hem uluslararası alanda çeşitli kaynakların üretimini ve yayılmasını teşvik eder (UNICEF, 1998). Bununla birlikte Çocuk Hakları

Sözleşmesi'ne göre kanunlar ve sözleşmelerle çocuklara tanınan haklar hem çocuklara hem de yetişkinlere öğretilmelidir (Türkyılmaz ve Kuş, 2014). Bu amaçla çocuklarda çocuk hakları bilincinin oluşturulması için kullanılabilecek yöntemlerden biri de çocukları hem dilsel hem bilişsel hem de sanatsal yönden desteklerken aynı zamanda onların keyifli zaman geçirmesini sağlayan çocuk edebiyatından faydalanmaktır. Çocuk kitaplarındaki konu ve kahramanlar, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan bedensel ve psikolojik bakımdan sağlıklı, dengeli ve demokratik kültürü içselleştirmiş kişilerin yetiştirilmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Sarı, 2019). Çocukların psikolojik ihtiyaçlarına yanıt vererek onlara kimi zaman kendilerini kucaklayan bir ebeveyn kimi zaman oyun oynadıkları bir arkadaş kimi zamansa hayata rehber bir öğretmen olan çocuk edebiyatı; okuyan, düşünen, yaratıcılığı gelişmiş, kendini etkili bir şekilde ifade eden, toplumda etkin rol alan, evrensel ve millî değerlere duyarlılık sahibi olan bireyler yetiştirmede ve ideal toplum düzeni oluşturmada oldukça önemlidir (Şimşek ve Bulut, 2022).

1.1 Problem Durumu

Bir toplumun geleceği çocuklara yapılan yatırımlar ile belirlenir. Bir insanda var olması istenen olumlu davranışlar küçük yaştan itibaren kazandırıldığında daha etkili olacaktır. Kişinin mutluluğu, toplumun refahı ve huzuru için bireylerin çocukluk dönemi, oyun oynayarak ve öğrenerek kendini geliştirecek şekilde geçmelidir (Akyüz, 2021).

İnsan hakları bilinci, küçük yaşlardan itibaren çocuklara aktarıldığında gelecekte daha bilinçli bir toplum meydana gelecektir. Çocukların hak ve sorumluluk arasındaki farkı ve ilişkiyi anlamaları, sorumluluk sahibi bireyler olarak toplumsal hayata hazırlanmaları için çocuk hakları eğitimi önemli bir yer almaktadır (Çarıkçı, 2019). Çocukların kendi sahip oldukları haklara, başka çocukların da sahip olduğunu anlamaları ve böylece başkalarına saygılı ve sorumlu davranan bireyler olmaları için hakları konusunda bilinçlenmeleri gerekmektedir (Kent Kükürtcü, 2019). Bu amaçla günlük yaşamda ve eğitim- öğretimde çocuklara “çocuk hakları” bilinci kazandırmak için yetişkinlere iş düşmektedir. Okulda verilen eğitim ve ders kitapları, medya programları, çocuk yayınları bu bilinci kazandırmak için etkili araçlar olarak

kullanılmaktadır. UNICEF eski icra direktörü olan Carol Bellamy, “Çocuk Edebiyatında İnsan Hakları” isimli kitaba yazdığı önsözde; çocukların, kelimelerin değerini ve gücünü okula gitmeden çok önce öğrendiklerini ve sınıfa vardıklarında okudukları kitapların, onların pekiştirilmesine yardımcı olduklarını ifade etmiştir (Todres ve Higinbotham, 2015). Çocuk edebiyatı eserleri, kurgusal bir dünyada çocuğa değerli bir birey olduğunu, haklarının ve sorumluluklarının var olduğunu fark ettirir.

Çocukların dilsel, bilişsel ve duygusal gelişimine katkı sağlamak, çeşitli değerlerin ve çocuk haklarının anlatılması amacıyla kullanılan çocuk kitapları, araştırmacıların pek çok açıdan dikkatini çekmiştir. Nitekim Yücekök (2023), çocuk hakları içerikli çocuk kitaplarını çocuk hakları açısından incelemiş Süleyman Bulut’un “Çocukların Hakları Var” okuma dizisi de incelenen eserler arasında yer almıştır. Güzen (2022), resimli hikâye kitaplarını kapsayıcılık ve çocuk hakları bakımından, Polatlar ve Öztapak (2021) 3 ile 6 yaş arası çocuklara yönelik hazırlanan resimli çocuk kitaplarını çocuk hakları ihlalleri açısından, Karaman Kepenekçi (2010), Türkiye’de çocuklara önerilen 100 Temel Edebi Eser listesinde bulunan hikayelerde çocuk haklarını incelemiş, Maltepe (2013), Aytül Akal öykülerinde çocuk haklarına ne düzeyde yer verildiğini tespit etmeyi amaçlamıştır. Süleyman Bulut’un romanları, söz varlığı (Kumaş, 2021) ve çocuk kitapları, çocuk edebiyatının temel ilkeleri (Tekin, 2017) açısından incelenerek araştırmalara konu olmuştur. Süleyman Bulut’un yazdığı eserler, çocuk hakları konusuna verdiği önem ile dikkat çekmektedir. Ancak literatürde yalnızca Süleyman Bulut’a yönelerek, eserlerini çocuk hakları açısından inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Çocuklara kazandırılmak istenen davranışlar üzerinde çocuk edebiyatının etkisi göz önünde bulundurularak, araştırmanın problemi günümüz çocuk edebiyatının önemli yazarlarından Süleyman Bulut’un eserlerinde çocuk haklarının ne düzeyde yer aldığını belirlemektir.

1.2 Problem Cümlesi

Bu çalışmada temel olarak şu soruya yanıt aranmıştır: “Süleyman Bulut’un eserleri Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alan temel çocuk hakları bakımından nasıl bir özellik göstermektedir?”

1.3 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı Süleyman Bulut'un eserlerinin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin temel ilkeleri bakımından incelenerek, çocuk haklarını geliştirmede çocuk edebiyatının yerini belirlemektir. Çalışma yapılırken şu alt sorulara yanıt aranacaktır:

1. Süleyman Bulut'un eserlerinde BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuklara tanıdığı yaşama hakkı nasıl ve ne kadar yer almaktadır?
2. Süleyman Bulut'un eserlerinde BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuklara tanıdığı gelişme hakkı nasıl ve ne kadar yer almaktadır?
3. Süleyman Bulut'un eserlerinde BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuklara tanıdığı korunma hakkı nasıl ve ne kadar yer almaktadır?
4. Süleyman Bulut'un eserlerinde BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuklara tanıdığı katılım hakkı nasıl ve ne kadar yer almaktadır?

1.4 Araştırmanın Önemi

Toplumların geleceğini belirleyen çocuklar, küçük yaşlardan itibaren haklarının bilincinde olan bireyler şeklinde yetişirse kendilerine ve çevrelerine katkı sağlayacaktır. Çocuklar doğduğu andan itibaren yaşama hakkına, gelişme hakkına, korunma hakkına ve kendini ifade etme becerilerini edindiği andan itibaren katılım hakkına sahiptir. Ancak bu haklara sahip olduğunun bilincinde olmaları, onların gelişimi açısından son derece önemlidir. Haklarının bilincinde olmayan bireyler, farkında olmadığı bir olguya sahip çıkamaz ve haklarını etkili kullanamaz.

Bireylerin öğrenmeye en açık olduğu dönemde hayatlarına giren çocuk edebiyatı, onlara dilsel, bilişsel ve duygusal katkılar sunmanın yanı sıra öğretilmek istenen değerlerin ve hakların aktarımında da etkili bir araçtır. Yaş seviyelerine uygun konu, görsel ve dil kullanılan bir çocuk kitabı, çocuklara keyif verir, okuma alışkanlığı kazandırır, yeni bilgiler edinmesini sağlar. Çocuk haklarının öğrenimi de iyi yazılmış bir çocuk kitabı ile pekiştirilirse, öğrenilenin hayatta kullanımı da sağlanacaktır.

Süleyman Bulut çok sayıda ve çeşitli türde yazdığı eserlerle günümüz çocuk edebiyatının verimli bir yazarıdır. Yazdığı eserler dil gelişimi, okuma alışkanlığının kazandırılması, metin türlerinin tanınması, kültürel öğelerimizin aktarımında, çocuk haklarının öğretiminde kullanılabilir niteliktedir. Günümüzde pek çok araştırmacı yazarın eserlerini çocuk edebiyatının özellikleri bakımından incelemiştir. “Çocukların Hakları Var” isimli okuma dizisi çocuk hakları alanında çalışan araştırmacıların dikkatini çekmiştir.

Akademik çalışmalar arasında çocuk hakları bakımından tek bir yazara yönelerek Süleyman Bulut’un eserlerinin kapsamlı incelendiği bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda yapılan bu araştırma sayesinde Süleyman Bulut’un eserlerine çocuk hakları bakımından bir bakış sergilenmesi sağlanarak çalışmanın, çocuk haklarını konu alan diğer bilimsel çalışmalara kaynak olacağı ve çocukları hakları konusunda bilinçlendirmek isteyen ebeveynlere ve öğretmenlere yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

- Süleyman Bulut pek çok türde eser vermiş bir yazarımızdır. Masal, öykü, roman, derleme, tiyatro gibi çeşitli türlerde olmak üzere elliye yakın eseri bulunmaktadır. Bu çalışmada, araştırmacı tarafından belirlenen 5 roman, 8 hikâye ve 1 derleme türünde 14 çocuk kitabı incelenmektedir.
- Belirlenen kitaplar Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alan temel çocuk haklarından yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakları bakımından incelenmektedir.

1.6 Araştırmanın Sayıtları

- Araştırma kapsamında belirlenen Süleyman Bulut tarafından yazılmış çocuk kitaplarının tarafsız bir şekilde ve uygun miktarda seçildiği varsayılmaktadır.
- Araştırmanın amacına uygun özelliklerde araştırma yöntemi, veri toplama ve veri analizi teknikleri kullanıldığı varsayılmaktadır.

1.7 Tanımlar

Çocuk: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1. maddesi ile her insanı 18 yaşına kadar çocuk olarak tanımlamaktadır (UNICEF, 1998).

Hak: Başkalarının belli bir biçimde davranmasını, bir şey yapmasını isteme veya bir şey yapma yetkisidir (Akyüz, 2021).

İnsan Hakları: Toplumu oluşturan bireylerin insan olarak kaldıkları ve yaşadıkları sürece onların insan olma özelliğinden doğan temel haklarıdır (Çeçen, 2020).

Çocuk Hakları: Objektif hukuk kuralları ile çocuklara tanınan hak ve sorumluluklardır, sosyal, ahlaksal ve felsefi boyutlar içerir (Franklin, 1993).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1989 yılında kabul ettiği; çocukların sosyal, kültürel, ekonomik, medeni ve siyasal haklarını düzenleyen, uluslararası bağlayıcı nitelikte yasal belgedir (Akarslan, 1998).

Çocuk Edebiyatı: Çocuğun hayal gücünü zenginleştiren, estetik algısını ve doğaya bakışını geliştirmekle birlikte ona iyi ve güzel olanı sezdirenen, odağında çocuğa yönelik ilkesi bulunan, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bir edebiyattır (Şimşek ve Bulut, 2022).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde “Çocuk”, “Tarihsel Süreçte Çocuk”, “Çocuk Hakları”, “Çocuk Edebiyatı”, “Süleyman Bulut’un Hayatı ve Eserleri” ile “Çocuk Hakları ile İlgili Yapılan Çalışmalar” başlıklarına değinilmiştir.

2.1 Çocuk

Çocukluğa çeşitli bilim dalları farklı açılardan bakarak birbirine benzer veya farklı yönleri olan tanımlarda bulunmuşlardır. Tarihsel süreçte ve birbirinden farklı kültürlerde çocukluğa farklı bakış açıları bulunmaktadır. Franklin (1993), çocukluk kavramının sürekli olarak değişmekte olduğunu ifade etmiştir. Tek bir evrensel çocuk tanımına ulaşmak güçtür. Öncelikle çocuk ve çocukluk kavramı birbirinden ayrı düşünülmelidir. Çocukluk yetişkinlerin oluşturduğu soyut bir kavramken, çocuk somut bir varlığı ifade eder (Çapar, 2021). Çocukluk kavramı bölgeye, toplumsal çevreye ve dinî inanışlara göre farklılık gösterebilirken, aynı toplumun çocukluğa farklı bakış açıları olduğu da görülebilmektedir (Tan, 1989).

Akarslan (1998), yaşamın doğuştan ergenlik dönemine kadar olan sürecini çocukluk dönemi olarak tanımlamıştır ancak bu süreç kendi içinde farklı dönemlere ayrılmaktadır. Bilim dalları bireyin doğum başlangıcını çocukluk başlangıcı olarak kabul etmektedir ancak süreci ve sonlanması hususunda görüş ayrılıkları yaşamaktadırlar (Akyüz, 2021).

Psikoloji, çocukluğu gelişim dönemlerine ayırmaktadır. Tarih boyunca düşünürler çocukluğa dair fikirler ortaya atmış, bu fikirler zamanla değişmiş ve gelişmiştir. Freud’a göre çocuk,

- Oral dönem (0, 1,5 yaş),
- Anal dönem (1,5-3 yaş),
- Fallik dönem (3- 6 yaş),
- Gizil dönem (6-12 yaş) ve
- Genital dönem (12 yaş sonrası) olmak üzere beş psikoseksüel dönemden geçmektedir ve bu dönemlerdeki tecrübeler yetişkinlik dönemini etkilemektedir

(Erden ve Akman, 2002). Freud'a göre yaşamın kişilik özelliklerinin temelini atıldığı yaşamın ilk üç dönemi çok önemlidir çünkü bu dönemde yaşanan fazla doyum sağlama ya da aşırı engelleme saplantı oluşmasına sebep olabilir (Dal, 2009).

Erikson' göre ise çocukluk dönemi;

- Güvene karşı güvensizlik (0-1 yaş),
- Özerkliğe karşı kuşku (2-3 yaş),
- Girişkenliğe karşı suçluluk (4-5 yaş),
- Becerikliliğe karşı aşağılık duygusu (6-11 yaş),
- Kimlik kazanmaya karşı rol karışıklığı (12-18 yaş) şeklinde ayrılmıştır (Elkind ve Dönmez, 2019). Erikson'a göre, insanın yaşamındaki belirli dönemlerin her birinde atlatılması gereken bir kriz, bir çatışma bulunmaktadır ancak gelişim dönemlerinde karşılaşılabilecek olan karmaşalar bir yıkım değildir sadece bireyin potansiyellerini gerçekleştirebilmesi için hassas dönüm noktalarıdır (Özdemir vd., 2012).

Piaget ise, çocukluğu bilişsel açıdan inceleyerek;

- Duyusal hareket dönemi (0-2 yaş),
- İşlem öncesi dönem (2-7 yaş),
- Somut işlemler dönemi (7-12 yaş),
- Soyut işlemler dönemi (12 yaş sonrası) olmak üzere dönemlere ayırmıştır (Arslan, 2015). Piaget'e göre işlem öncesi dönemde çocuklar bazı fiziksel dünya boyutlarının korunumunu anlayamazlar, somut işlemler döneminde işlemlerin tersine dönebilirliği ve korunumun kazanıldığı görülebilirken ancak soyut işlemler döneminde çocukların soyut kavramları yetişkinlere benzer şekilde kullanabildiği görülmektedir (Morgan, 2010). Görüldüğü üzere yalnızca psikolojik açıdan dahi farklı bakış açıları ve ayrı çocukluk dönemleri bulunmaktadır.

Tıpta ise coğrafi ve iklimsel özellikler yaş sınırlarını etkilemektedir, çocukluk evreleri belli zaman dilimlerini kapsamaktadır ve bunlar kısaca; yenidoğan (0-2 ay), erken

çocukluk (15 ay-4 yaş), orta çocukluk (5-10 yaş), ergenlik dönemi (11-21 yaş) başlıkları altında toplanabilmektedir (Le vd., 2006, aktaran Üstün ve Demirci, 2013).

Hukukta ise belli bir yaşı altındaki bireyler çocuk kabul edilmektedir, Türk Medeni Kanunu ergenlik yaşı on sekiz yaş olarak belirlemekte ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi erken yaşta reşit olma durumu dışında on sekiz yaşına kadar herkesi çocuk saymaktadır (Akyüz, 2021).

2.2 Tarihsel Süreçte Çocuk

Bu bölümde tarihsel süreçte çocuk anlayışına “Eski Çağ Döneminde Çocuk”, “Orta Çağ Döneminde Çocuk”, “Yeni Çağ Döneminde Çocuk” ve “Modern Çağ Döneminde Çocuk” başlıkları altında değinilmiştir.

2.2.1 Eski Çağ Döneminde Çocuk

Eski toplumlarda çocuklardan ailelerine ekonomik katkıda bulunmaları beklenmekteydi bu sebeple erkek çocuklar avcılık, balık tutma, kız çocukları ev işlerine yardım etme gibi alanlarda ailesine katkıda bulunmaktaydı (Akyüz, 2021). Çocuklardan fayda sağlama o dönemde olağan bir durum olarak görülmektedir.

Anadolu medeniyetlerine bakıldığında, Hititlerde çocuk ailenin huzurunu ve mutluluğunu sağladığı için çocuk sahibi olmak önemli ve doğum olayı kutsaldı (Arslan, 2022). Frigler, eğitimde oyuncak kullanmışlardır (Gündüz, 2019). O dönemde çocuklar için oyuncaklar üretilmesi çocuğun doğasına önem verildiğini göstermektedir.

Mezopotomya’da çocuk ailenin soyunu devam ettirebilmesi, yaşlandığında ailesine bakabilmesi, öldüklerinde ritüelleri yerine getirmesi açısından toplumun devamlılığının teminatıydı (Toptaş, 2016). Sümerler, Mezopotamya uygarlıklarının en gelişmişiydi, yazıyı bulmuşlar ve tarihte ilk kez bugünkü okullara benzeyen kurumlar kurmuşlardı ancak dini ve mesleki eğitim veren bu okullar halk için değil, zenginlerin, idarecilerin ve din adamlarının çocukları içindi (Gündüz, 2019). Sümer tabletlerinde erkek çocukları tablet okurken, kız çocukları yün eğirirken tasvir edilmiştir, seçkin

erkek çocuklarına eğitim hakkı verilmesine rağmen seçkin dahi olsa tüm kız çocukları eğitim hakkından mahrum bırakılmıştı (Çelik, 2014). Bu durum çocuklarda cinsiyet ayrımcılığının, sosyal sınıf ayrımının çok eskiden var olduğunu göstermektedir. Mezopotamya’da Babil Devleti ise çocuklar ve aileler ile ilgili birçok maddeyi gündeme getiren ilk medeniyet olarak, Hammurabi Kanunları ile devlet üzerinde kralın görevi ne ise, ailede de babanın görevinin o olduğunu belirtmiştir (Karadoğan, 2019). Hammurabi Kanunlarında erkekler kendilerine çocuk vermeyen eşlerinden ayrılabilir, baba oğlunun ciddi suçlarını bir kere affeder ama tekrarlanırsa tüm ilişkilerini kesebilir, oğul babasına vurduğunda oğulun elleri balta ile kesilir şeklinde ifadeler bulunmaktadır (URL-1, 2024).

Babil Devletinde bu kanunlar daha çok hür insanların haklarını korumaya yöneliktir. Erkeğin kendisine çocuk vermeyen eşinden ayrılması bu toplumda çocuk sahibi olmanın önemli olduğunu göstermektedir. Babanın evlatları üzerinde büyük yetkisi vardır. Eğer oğul büyük bir suç işlerse baba onu mirasından menedebilir, babaya yapılan saygısızlığın ciddi sonuçları olduğu, aynı zamanda evlat edinilen çocukların da iyi ve uygun şartlarda yetiştirilmesinin önemli olduğu görülmektedir.

Eski Mısır’da ise nitelikli eğitimden soylular, varlıklılar, üst düzey din adamlarının çocukları faydalanıyordu ancak toplumun diğer kesimi de yaşam kültürlerini çocuklarına aktarmayı önemli buluyorlardı nitekim bu toplumda çocuklara önem verildiğini gösteren pek çok oyuncak kalıntısı bulunmuştur (Gündüz, 2019). Bu durum eski Mısır’da da sosyal sınıf ayrımının olduğunu ve bu sebeple çocuğa değer verilse de var olan imkanlardan her çocuğun eşit şekilde faydalanmadığını göstermektedir.

İnsanların hürler ve köleler olarak ayrıldığı Antik Yunan kültüründe, hürlerin eğitimi oldukça önemliydi bu sebeple varlıklı aileler çocuklarını eğitmesi ve bakıcılık yapması için okul çağına gelene kadar çoğunlukla esirlerden seçilen pedagoglar ile çocukların davranış ve zihinsel açıdan gelişmesini sağlarlardı (Gündüz, 2019). Çocuk sahibi olmak, soyun devamını sağlamak, mirasını bırakmak bu kültürde oldukça önemliydi (Coşğun, 2011). Bunun yanında kız çocukları, kölelerin bebekleri, zihinsel engelli, sakat veya evlilik dışı bebekler ölüme terk edilebilirdi (Garland, 2009). Bu toplumda

hür çocukların gelecekte aileye fayda sağlaması amacıyla yetiştirildiği, köle çocukların ise hiçbir kıymetinin olmadığı görülmektedir.

Eski Türklerde ise İslamiyet öncesinde kanun hükmündeki törelere bakıldığında çocuğa değer verildiği görülmektedir (Dirican, 2018). Çocuksuz olmak hoş karşılanmaz ve çocuğu olmayan ailelerin öksüzleri evlatlık alarak çocukların iyi yetiştirilmesi ve topluma kazandırılması hedeflenirdi (Akyüz, 2021). Böylelikle toplumun düzeni ve gelişmesi için çocukluktan itibaren insana önem verilmesi gerektiğinin ön görüldüğü anlaşılmaktadır. Hunlarda çocukluktan itibaren savaşçı yeteneklerin geliştirilmesine önem verilirdi, çocuğa ad verme töreni yapılarak çocuk büyüyüp geliştikten sonra ancak bir kahramanlık yapabilirse ad alma hakkı kazanırdı (Gündüz, 2019). Göktürklerde de cinsiyet ayrımı gözetmeksizin çocuğun alp insan tipi olan savaşçı, cesur, güçlü insanlar şeklinde yetişmesi önemlidir, Uygurlarda ise bunların yanı sıra eğitime ve bilime önem verilerek yerleşik hayata geçilmesiyle eğitimin örgün bir şekilde verildiği düşünülmektedir (Akyüz, 2019). Ailelerin çocuk sahibi olmaya teşvik edilmesi, doğan tüm çocukların herhangi bir sınıf ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin yetiştirilmesi Türk toplumunda çocuğa önem verildiğini göstermektedir. Türk toplumunda çocuk sahibi olmanın önemi ve cinsiyet ayrımının olmadığı, çocukluktan itibaren savaşçı nitelikte büyümenin ve cesaret sergileyerek ad kazanmanın önemi Dede Korkut Hikayeleri'nde de yer almaktadır. Bu hikayelerden biri olan Dirse Han Oğlu Boğaç Han adlı eserde; Bayındır Han'ın düzenlediği şölenle kız çocuğu olanlar, erkek çocuğu olanlar ve çocuğu olmayanlar için üç ayrı çadır kurulur, toplumda çocuğu olmayanlar lanetli olarak görülür, çocuğu olmayan Dirse Han'ın yaptığı hayırlar sayesinde en sonunda bir çocuğu dünyaya gelir ve bu çocuk büyüdüğünde bir boğayla güreşerek Boğaç adını alır (Özçelik, 2022).

2.2.2 Orta Çağ Döneminde Çocuk

Orta Çağ'da batıda, kilisede ilk günah anlayışının etkisiyle çocuğun günahkâr doğduğu ve çocuğun hem tininden hem vücudundan bu ilk günahın çıkarılması gerektiği düşünülmektedir (Öztürk, 2017). Bu dönemde çocukluk yaşamın kendine has bir zaman dilimi olarak görülmüyordu; bebeklikten çıkan bir çocuk minyatür bir yetişkin olarak görülmüyordu (Onur, 2007). Orta Çağ Avrupa'sında çocukluk ve aile üzerine

araştırmalarıyla tanınan Aries, 12. yüzyıla kadar Orta Çağ sanatında çocukluk döneminin bulunmadığını belirtmektedir (Erbay, 2009). Çocuklar anne babalarına yardım etme amacıyla hizmetçilik ya da çıraklık yaparak aşama aşama yetişkin hayatına katılıyorlardı (Merey, 2018). Çocukların giyim şekilleri, oyunları, öyküleri, şarkıları yetişkinlerle ortaktı ve çocuklar kumar oynama, içki içme gibi davranışlar sergileyebilir, zaman zaman cinsel açıdan istismar edilebilirlerdi (Öztürk, 2017). Aristokrat ailelerde, kız çocukları bir hanımefendinin nasıl olması gerektiği ile ilgili yetiştirilirken, aristokrat erkek çocuklar ise şövalyelik eğitimi alırdı ve çocuk yaşta evlilik, kölelik yaygındı (Genç, 2016). Tüm bu örnekler Orta Çağ döneminde Avrupa'da hala sınıf ayrımının ve cinsiyet ayrımcılığının devam ettiğini göstermektedir. Çocukların erken yaşta yetişkin dünyasına katılması ve yetişkinlerden ayrı özelliklerinin olduğunun fark edilmemiş olması çocuk istismarının önünü açmaktadır.

Bu dönemde İslam coğrafyasında ise ayet ve hadislerde, çocukluk ile yetişkinliğin birbirinden ayrı ve özel bir biyolojik evre olduğu, belli hazırlıklarla yetişkinliğe ulaşılabilceği, çocuğun yetiştirilmesinde asıl sorumluluğun yetişkinin görevi olduğunu gösteren ifadeler bulunmaktadır (Tan, 1994, aktaran Erkut vd., 2017). İslam'ın belirlediği hukuk kurallarına göre çocuk, hak ehliyeti ile dünyaya gelir; yeni doğan çocuğa iyi bir isim verilir, iyi bir şekilde bakılır, güzel bir eğitim verilir, malları varsa korunur ve çocuk yedi yaşında iyiyi kötünden ayırma kabiliyetine ulaşır, ergenliği ile birlikte tam ehliyetli olur (Demir, 2010). İslam, kız çocuklarının diri diri gömülmesini yasaklamış, cinsiyetler arasında ayırım yapılmamasını ve kız çocuklarının da okutulması gerektiğini öğütlemiştir (Çubukçu, 1973). Bu dönemde çocuklar temel eğitimini sıbyan mekteplerinde alır daha üst seviyede eğitim için mescid ve camilere devam ederlerdi (Gündüz, 2019). İslam'la birlikte cinsiyet ayrımının yasaklanması, çocukların eğitimle hayata hazırlanması çocuğa değer verildiğini göstermektedir.

Orta Çağ döneminde Türkler, İslam kültüründen etkilenmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi çocukların dünyasını da etkilemiştir. Bu dönemde Kutadgu Bilig'de iyi ve temiz bir süt anne bulunarak çocuklara iyi bakılması öğütlenmiş, çocuk terbiyesinde

sorumluluk aileye verilmiş, çocukların dünya ve ahirette yararlanması için bilgi ve edep öğrenmesi gerektiği ifade edilmiştir (URL-2, 2024).

Kutadgu Bilig eserinden anlaşılabacağı üzere bu dönemde kız ve erkek çocuk arasında ayırım gözetilmemektedir. Çocuğa sûtanne tutma geleneği olması çocuğun sağlıklı gelişmesine önem verildiğini göstermektedir. İslam'ın kabul edilmesiyle çocuklar için hem dünya hem ahiret hayatında faydalı olacak bilgilerin aktarılması, terbiye verilmesi önemsenmektedir.

Selçuklularda kız ve erkek çocukların hayatında ata binme, cirit oynama, avcılık ve atıcılık yapma, tırmanma, güreş, at yarışı, yürüyüş, koşu, satranç, çevgen ve top kapma gibi oyunlar yer alırdı (Turan ve Kırpık 2016, aktaran Canlı ve Demirarslan, 2020). Çocukların oyun yolu ile yaşama hazırlandığı görülmektedir. Eski Türklerde devlet işlerinde kadın, hakandan sonra yetkili kişiye Selçuklu Devleti ile birlikte sultandan sonra melikler yetkili olmaya başlamıştır (Kuşçu, 2016). Bu durum meliklerin atabeylerden iyi bir eğitim alıp yetiştirilmeleri açısından olumlu bir sonuç doğururken aynı zamanda savaşların, mücadelelerin yoğun olduğu bir dönemde çocuk yaşıta büyük sorumluluklar almalarına sebep olduğunu düşündürmektedir. Selçuklu Türklerinde meliklerin eğitime büyük önem verilirken halk içinde ise esnafın ahilik teşkilatı içerisinde usta-çırak ilişkisi ile mesleki eğitim verdiği görülmektedir (Gündüz, 2019). Aynı zamanda bu çağda dünya üzerinde çoğu kültürde kölecilik devam etmektedir. Orta Çağ İslam devletlerinde uygulanan gulam¹ sistemi ile iyi bir eğitimden geçen köle çocuklar, Türk-İslam medeniyeti içerisinde gelişerek kurumsallaşmış ve çoğunlukla askerî alanda istihdam edilerek Selçuklu Devleti içerisinde idari ve askerî teşkilatta yer almışlardır (Kaşıkçı, 2020). Esir alınan köle çocuklara, eğitim verilerek devlet kademelerinde yükselme şansı verilmesi dikkat çekicidir.

2.2.3 Yeni Çağ Döneminde Çocuk

Orta Çağ'da, Avrupa'da çocuklar ilk günahın sonucu gibi olumsuz düşüncelerle nitelendirilmekteydi. Ancak Rönesans ile birlikte toplumda başlayan yenilikler

---

¹Orta Çağ İslam Devletlerinde uygulanan gulam sistemi; askeri teşkilatta, idari teşkilatta ve saray teşkilatında kölelerin vazifelendirilmesidir. Gulamlar ilk kez Hz. Ömer zamanında yer almış, Emevîler döneminde sadece orduda, Abbasilerde idarî kadrolarda yer bulmuş, Büyük Selçuklu Devleti'nde ise daha işlevsel ve kurumsal bir hal alarak devlet teşkilatının hemen hemen her kurumunda değerlendirilmişlerdir (Kaşıkçı, 2020).

çocuklara bakış açısını da etkilemeye başlamıştır. Rönesans'ın etkisiyle kültürel ve düşünsel anlayışın gelişmesi, azalan çocuk ölümleri, orta sınıfın gelişmeye başlaması, ekonominin sanayiye yönelmesi gibi faktörler, çocukların yetişkinlerden ayrı bir sınıf olduğu düşüncesini ortaya çıkmıştır (Erbay, 2009). Toplumun refah seviyesinin artmaya başlamasının çocukları olumlu yönde etkilemeye başladığı görülmektedir.

Kilisede, önceden çocukları negatif etkileyen tutum reform hareketiyle değişmeye başlamıştır. Protestanlığın doğuşuyla çocuk yetiştirmek için ebeveynlerin çocuklara bedensel cezalar uygulamaları önerilmiş ancak sevgi de eksik edilmemiştir çünkü aydınlanma felsefesi, insanın yüce ve saygın olduğu düşüncesini savunuyordu (Onur, 2007). Bu değişimin öncülerinden biri John Locke olmuştur. John Locke'un yaklaşımına göre çocuklar, şiddet ile terbiye edilmek yerine çocuktan istenilen davranışa, çocuğun ilgi ve isteğinin uyandırılması gerekmektedir (Bilgiç, 2009). Ancak çocuğu edilgin kılan Locke 'un düşüncesine göre çocuk pasiftir, ödül veya cezalarla davranışları şekillendirilebilir. Jean Jacques Rousseau'nun çocuk merkezli felsefesine göreyse yetişkinler çocukların gelişiminin her döneminde onların gereksinimlerini karşılamalıdır, çocuklar yetişkinlerden farklıdır ve çeşitli evrelerden geçerek olgunlaşır ve gelişimini kendi içsel yolculuğuyla tamamlar (Onur, 2007). Rousseau, Emile adlı eserinde hayalinde var ettiği çocuk üzerinden bir çocuğun, yetişkin oluncaya dek kendi kendine yetebilecek şekilde nasıl yetiştirilmesi gerektiğini anlatmıştır. Bu kitap 1700'lü yıllarda yazılmasına rağmen günümüz ebeveynlerine çocuk yetiştirme konusunda hitap edebilecek niteliktedir.

Matbaanın bulunması, okuma yazmanın yaygınlaşması ve çocukların yetişkin olabilmesi için okula gönderilmesinin önemsenmeye başlaması, çocukların değerli görülmesini sağlamıştır (Postman, 1995). Çocuğun okula gönderilip okuldan mezun olduğunda yetişkin kabul edilmesi, çocuk ile yetişkin özelliklerinin ayrımının fark edilmesinde etkili olmuştur.

Türk coğrafyasında Osmanlı Devleti'ne bakıldığında ise çocuğa oldukça değer verildiği görülmektedir. Çocuk ailesinin ardından akraba ve komşularının da kontrolü ve sorumluluğu altındadır çünkü çocuklar toplumda sevilir (Kalan, 2017). Çocuğa sevginin sonsuz olduğu hatta gerekirse ebeveynlerin çocuğu için canını bile

verebileceğinin görülmesine rağmen bu toplumda çocukla verimli vakit geçirme bilinci yoktur ve çocuk terbiyesinde dayağa fazla başvurulmaktadır (Onur, 2007). Osmanlı toplumunda İslam hukuku ve geleneklerinin etkisi; çocukluk, yetişkin olma yaşı, eğitim, aile arası ilişkiler, cezalandırma yöntemleri gibi pek çok konuda görülmektedir (Çapar, 2021). İslam'ın etkisinin yanında bazı Türk gelenekleri de devam etmektedir. Örneğin şehzadeler çocuk yaşta şehirlere vali olarak gönderilmekteydi. Şehzadelerin eğitimi çok önemliydi, okuma yazma, basit matematiksel işlemlerin yanında ata binme, ok, yay, kılıç kullanma gibi eğitimler alıp sünnet olduktan sonra onlu yaşlarının başında taşraya yönetici olarak gönderilmekteydi (Kırpık, 2016). Bir başka Türk geleneği olan Ahilik sistemi de devam etmekteydi. Ahilik geleneğinde usta-çırak ilişkisi ile çocuklar çalıştırılmaktaydı ancak sanayi hamlesi olmadığı için Batı'da var olan çocuk işçi, işçi sınıfı gibi kavramlar ve sorunlar bulunmamaktaydı (Karadoğan, 2019). Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi'ne kadar çocuk Batı dünyasına benzer şekilde yetişkinlerden ayrı olarak düşünülmemiştir ancak Batı'nın aksine çocuklar saf ve masum olarak görülmüşlerdir (Merey, 2018).

2.2.4 Modern Çağ Döneminde Çocuk

Modern çocukluk düşüncesinin oluşumuna John Locke ve Jean Jacques Rousseau öncülük etmiştir. Locke'un, kilisenin ilk günah anlayışının yerine yaşamın başlangıcını temize çıkaran, özgürlüğe davet eden fikirleri ile Rousseau'nun kişinin gelişmesinde kurumların etkisine dikkat çeken, onların sorumluluk almasını bekleyen tutumu modern çocukluk modelinin oluşmasında etkili olmuştur (Akbaş ve Atasü Topçuoğlu, 2009). Bu düşünürlerin fikirleri kendilerinden sonraki dönemde önemli isimleri etkilemiştir. Freud, Piaget, Ericsson, Vygotsky gibi bilim insanlarının çalışmaları, çocuklara farklı bakış açılarının getirilmesini sağlamıştır. Çocuk kimliğinin ve kişiliğinin önemsenmeye başlandığı bu dönemde çocuklar hakkında yapılan araştırmalar artmış, yeni düşünceler ortaya çıkmıştır (Sağlam ve Aral, 2016).

19. yüzyıl sonları 20. yüzyıl başlarında sanayinin gelişmesi ve kapitalizmin etkisinin artmasıyla eğitilmiş iş gücüne ihtiyaç artarak çocukların okula gitmesi önem kazanmıştır (Merey, 2018). Okul sayesinde çocuklar iş hayatından, yetişkin

dünyasından uzaklaşmıştır ve çocuğu merkeze alan bir eğitim yaklaşımı ile onların daha geç yetişkin hayatına katılmaları sağlanmıştır (Özcan, 2017). Böylelikle Orta Çağ'da yetişkinlerden ayrı bir dünyası olduğu fark edilmeyen çocuğun, ayrı ilgi ve ihtiyaçları olduğu iyice ortaya çıkmıştır.

Modern çağın başlangıcında Osmanlı Devleti'nde ise Tanzimat dönemi ile birlikte eğitim alanında pek çok yenilik yapılmıştır. Bu yeniliklerin amacı Avrupa tarzı eğitim sistemi, bilim ve tekniği ile modernleşmek olsa da istenen hedefe ulaşamamıştır ve Batılı eğitim görenler ile geleneksel eğitim görenler arasındaki uçurum daha da derinleşmiştir (Baytal, 2000). Bu ikilemin, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile radikal yenilikler getirilmiş olmasına rağmen günümüzde hala devam ettiği görülmektedir. Türkiye'nin modern çocuklukla tanışması 1928 yılında gerçekleşen harf inkılabıyla başlayan okuma-yazma seferberliği ile olmuştur (Çelik, 2014). 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1926 Türk Ceza Kanunu, 1926 Memurin Kanunu, 1926 Türk Medenî Kanunu, 1930 Belediye Kanunu, 1930 Umumî Hıfzıssıhha Kanunu, 1936 İş Kanunu sayesinde Türk kadınları ve Türk çocukları devlet güvencesine alınarak yaşamlarını geliştirme fırsatına sahip olmuştur (Çakır, 2020). Ancak çocuk eğitiminde fiziksel şiddet, ezber veya sevgisiz bırakmakla tehdit ederek boyun eğmeye ve saygı göstermeye zorlanması gibi durumların Cumhuriyet Dönemi'nde de devam ettiği görülmektedir (Ahioğlu Lindberg, 2012). Türkiye'de kadınların ve çocukların yeterince ifade özgürlüğünün olmaması, aile içi cinsiyetçiliğin var oluşu, aile planlamasının olmaması gibi durumlar çocuk istismarına sebep olmakla birlikte ailelerin çok çocuklu olması, çocuk ihmalinin önünü açmaktadır (Yüksel ve Yüksel, 2014).

Özetle çocuğa bakış açısı tarih boyunca değişiklik göstermiş ve çocuk üzerinde en yetkin sosyal kurum olan ailenin çocuğa yaklaşımını da değiştirmiştir. İnsanı ve toplumu inceleyen bilimlerin etkileşimiyle artan bilgi, çocuğa olan ilgiyi arttırsa da her zaman tüm toplumlarda anne-babanın çocuk üzerindeki hukuki ve ekonomik yönden otoritesi, değişiklik göstererek devam etmiştir (Tan, 1989). 20. yüzyıl, filozofların, psikologların, eğitimcilerin ve hukukçuların etkisiyle çocuk gelişimi ve çocuk hakları açısından en önemli adımların atıldığı zaman dilimi olmuştur ancak geçmişten günümüze çocukluk anlayışı gelişmiş olsa da çocukların ihmali, istismarı, çocuk

evliliği, çocuk işçiliği, sağlık problemleri, teknolojinin olumsuz etkisi gibi sorunların var oluşunu sürdürdüğü görülmektedir (Akyüz, 2021). Dünyada ve Türkiye’de çocukluğun pek çok sorunu devam etmektedir. Bu durum çocuk haklarının anlaşılmasının ve yaygınlaşmasının önemini gözler önüne sermektedir.

2.3 Çocuk Hakları

Hak, bir davranışta bulunma, bir davranıştan korunma veya bir imkândan faydalanma yetkisi olarak tanımlanabilir (Sencer, 1992). Hak ve özgürlük kavramları birbirinden ayrılamayacak derecede yakından ilişkilidir. İnsan, başkalarıyla sosyalleşmeden önce hür bir varlıktı, fikirlerini ve arzularını özgürce gerçekleştirebiliyordu ancak sosyal bir yaşam kurduklarında ise bazı arzu ve fikirlerini terk etmeleri gerekti ve sosyal yaşamda özgürlüklerini kaybetmemek için hak kavramını meydana getirdiler (Çüçen, 2003).

İnsanların hak ve özgürlüklerini korumak için verdiği uğraş çok eskilere dayanmaktadır. Milattan önce var olan Hammurabi Kanunları, Batı’da 13. Yüzyılda ilan edilen Magna Charta, Osmanlı’da 19. Yüzyılın başlarında imzalanan Sened-i İttifak gibi birçok belge birtakım mücadelelerin sonucunda var olmuştur ve bu süreç evrensel anlamda 10 Aralık 1948’de kabul edilen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile taçlanmıştır. Ancak çocuk haklarının insanların gündemine gelmesi oldukça yakın tarihleri bulmuştur. 20. yüzyıla kadar çocukların hiç hakkı yoktu ya da sınırlıydı. Hobbes’a göre çocukların hiçbir doğal hakkı yoktur, Locke’a göre çocukların doğal hakları vardır ancak ebeveynler çocuklar üzerinde otorite sahibidir, Mill’e göre ebeveynler çocuklarını korumak için özgürlüklerini kısıtlamalıdır (Hill ve Tisdall, 1997). Çocukların yeterince akıl sahibi olmadığını öne süren ve bu sebeple haklarının da olmadığını destekleyen düşüncelere rağmen çocuk hakları, zamanla gelişim göstermiştir.

Çocukların korunması için uluslararası bir örgütün kurulması gerektiğini Jules de Jeune 1894 yılında ilk kez gündeme getirmiş, 1912’de İsviçre’de anne ve çocukları korumaya yönelik ilk adımlar atılmış, Belçika’da benzer girişimler yapılmış ancak Birinci Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla neticelenememiştir (Akyüz, 2021). Çocuğun korunması ve hakları ile ilgili uluslararası düzeyde ilk kararlar ise 1919’da

Washington’da bir araya gelen iş konferansında alınmıştır (Çetinkaya, 1998). Bu kararlara göre 14 yaşından küçük çocuklar çalışmamalıdır, 15 yaşından küçük çocukların gece vakti çalışması yasaklanmalıdır ve daha büyük yaştaki çocuklar da günde 8, haftada 48 saatten az çalışmalıdır (Tiryakioğlu, 1991, aktaran Fazlıoğlu, 2007).

2.3.1 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi

Birinci Dünya Savaşı bittiğinde Avrupa’da çocukları korumak için “Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği” kurulmuştur. 1924 yılında Milletler Cemiyeti, çocukların eğitimi, gelişimi, korunması, barış ortamında yetişmesi konulu ilkelerden oluşan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’ni kabul etmiştir ve Türkiye bu bildirgeyi 1931 yılında imzalamıştır (Akyüz, 2021).

Gazi Mustafa Kemal’in imzaladığı Bildirge’ye göre; çocuklar fiziksel ve ruhsal açıdan gelişebileceği ortamlarda büyümeli, yeteneklerini hemcinslerinin hizmetine adanma düşüncesiyle yetiştirilmeli, beslenme, sağlık, eğitim hizmetlerinden yeterli düzeyde yararlanmalı, her türlü istismardan korunmalı ve felaket zamanlarında yardımlardan öncelikli olarak faydalanmalıdır (Erbay, 2009).

Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ile çocukların özellikle temel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yaşama haklarına ve korunma haklarına dikkat çekilmiştir. Savaşlardan en çok etkilenen grubun çocuklar olduğu düşünülerek fiziksel ve ruhsal açıdan desteklenmeleri gerektiği ortaya konmuştur. Aynı zamanda savaş döneminde ailesini, yakınlarını kaybeden çocuklar istismar edilmeye çok açıktır. Bu durumun önüne geçilmek istenmiştir.

2.3.2 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi

Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, İkinci Dünya Savaşı’nın çıkması sebebiyle önemini kaybetmiş ve İkinci Dünya Savaşı’nın ardından 1945 yılında Birleşmiş Milletler ve 1946 yılında Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) kurularak 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ni kabul etmiştir (Akyüz, 2021). Bu bildirmede çocuk haklarına çok az yer verilmiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, evrensel olarak düzenlenen çocuk hakları konulu ikinci düzenlemedir ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1959 tarihinde kabul edilmiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi ile çocuk hakları daha detaylı açıklanmıştır. Bildirgenin 1. ilkesine göre çocuklara cinsiyet, dil, din, siyasal düşünce gibi herhangi bir konuda ayrımcılık yapılamaz. Bu ilkeyle bildirgedeki ilkelerden tüm çocukların faydalanmasının sağlanması istenmiştir. 2. ilke fiziksel, zihinsel, ahlaksal ve sosyal açıdan gelişmeleri için çocuklara kolaylık sağlanması gerektiğini belirtir. Bu amaçla düzenlenen yasalarda çocukların çıkarları öncelikli olmalıdır. 3. ilke, çocukların dünyaya geldikleri andan itibaren isim ve vatandaşlık hakkı olduğunu ifade eder. Böylece çocuk doğumuyla birlikte bağlı olduğu devletin güvencesi altına alınmalıdır. 4. ilkeye göre çocukların toplumsal güvenlik imkânlarından, sağlıklı yaşama ve gelişme haklarından, özel bakım ve korunma imkanlarından faydalanabilmesi sağlanmalıdır. 5. ilke, fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan engeli olan çocuklara değinerek onlara özel eğitim ve bakım imkânı sağlanması gerektiğini belirtmiştir.

Çocukların sağlıklı yetişebilmesi için sadece fiziksel ihtiyaçlarının giderilmesi yeterli değildir. Sevgi ve ilgi görmeleri de son derece önemlidir. Bildirge'nin 6. ilkesi, çocukların manevi ihtiyaçlarına değinerek bu ihtiyaçların karşılanması için sorumluluğu anne ve babalara yüklemiştir. Ailesi olmayan veya yeterli bakımdan yoksun kalan çocukların bakımı için topluma ve kamu kurumlarına iş düşmektedir.

7. ilke çocukların eğitim hakkı ile ilgilidir. Çocuklara en az İlköğretim düzeyinde ücretsiz ve zorunlu bir eğitim verilmelidir. Çocuklara verilen eğitim, onların yeteneklerini, düşünme becerilerini, toplumsal sorumluluk duygularını geliştirmeye yönelik olmalıdır. Çocuğun eğitim ve rehberliğinden sorumlu kişi ve kurumlar için çocuğun çıkarları ön planda olmalıdır ve bu sorumluluğu üstlenen her şeyden önce anne ve baba olmalıdır. Çocuklar, eğitimle aynı amaçlar doğrultusunda oyun ve eğlenme hakkından da yararlanmalıdır.

8. ilke, korunma ve yardım imkanlarından ilk faydalanacaklar arasında çocukların olması gerektiğini belirtir. 9. ilke de çocukların korunma haklarına değinerek, onların alınıp satılmasını ve uygun yaşa gelmeden çalıştırılmasını yasaklar. Bu ilke ile özellikle Batı’da gelişen sanayi ile birlikte artan çocuk işçiliğinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda tüm çocukların şiddet, ihmal ve sömürü çeşitlerinden korunması gerektiği ifade edilir. 10. ilke, ayrımcılık yasağına tekrar değinerek çocukların evrensel barış, dostluk ve kardeşlik, hoşgörü anlayışıyla yetiştirilmesi gerektiğini söyler.

2.3.3 Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi imzalanana kadar yayınlanan bildiriler herhangi bir yaptırımı olmayan genel prensiplerdir (İnan, 1995). Modern dünya düzeninde çocuk haklarının korunması için geçerliliği olan belgelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple Polonya yetkililerin harekete geçmesiyle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından on yıllık süreçte hazırlanan tasarı “Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” adıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda oy birliği ile kabul edilerek dünyada 193 ülke tarafından onaylanmıştır (Akyüz, 2021). Çocuk hakları, 20 Kasım 1989 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile fazla sayıda ülkenin gündemine girmiş ve daha kapsamlı şekilde ele alınmıştır. Türkiye’de 1990 yılında imzalanan Sözleşme, 1995 yılında Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sözleşme öncelikle on sekiz yaşına kadar herkesin çocuk olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Sözleşmede belirtilen hakların ayırım gözetilmeksizin tüm çocuklar için geçerli olduğu ve çocuklarla ilgili tüm konularda çocuğun yüksek yararının gözetilmesi gerektiği belirtilmiştir. Taraf Devletler, çocuk haklarının her alanda uygulanması için gerekli tedbirleri almakla sorumlu tutulmuştur.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, 54 maddeden oluşur. Her bir madde ayrı bir hakkı açıklamıştır. Sözleşmenin temel ilkeleri yaşama, korunma, gelişme ve katılım hakkı olmak üzere dört ana başlıktan oluşur (Çarıkçı, 2019). Sözleşme çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının korunmasını sağlayacak uluslararası ölçü ve prensipleri belirlemeyi, çocukları ihmal, istismar ve kötü davranışlardan korumayı

amaçlamaktadır (Akyüz, 2021). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin temel ilkeleri kabul edilen yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakkı alt başlıklarda detaylı bir şekilde yer almaktadır.

2.3.3.1 Yaşama hakkı

Yaşama hakkı bireylerin en temel hakkıdır. Diğer hakların kullanılabilmesi için var olması gereken en önemli hak, yaşama hakkıdır. Yaşama hakkı Türkiye Cumhuriyeti'nin 1982 anayasası ile güvence altına alınmıştır (Kurt, 2016). Çocuk Hakları Sözleşmesi ise 6. madde ile yaşama hakkını ayırım gözetmeksizin her çocuk için geçerli kılmıştır.

Yaşama hakkı bireyin sağ doğması koşuluyla ana rahmine düşmesi ile başlar (Merey, 2018). Yaşama hakkı, çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma, sağlık imkanları, beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan hakları içermektedir (Akyüz, 2021). Bu imkanları sağlamakta öncelikle aile sorumludur. Devletin ise yaşama hakkını güvence altına alarak gerekli denetimleri yapması gerekmektedir.

Yaşama hakkı, çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla birlikte fiziksel, zihinsel, duygusal gelişimi ile ilgili durumları da kapsamaktadır. Yaşama hakkı ayrıca çocukların, potansiyellerini ortaya çıkarabilmeleri için uygun ortamlarda yaşamalarını, bu ortamları sağlamakta en büyük sorumluluğun devlette olduğunu, çocuğun yaşaması ve gelişimi için barışçıl, hoşgörülü bir toplumda yetişmesini, ahlaki ve içsel gelişimini ve haklarını kullanmada gelişen becerilerinin göz önünde tutulmasını da içermektedir (İHOP ve ICC Türkiye, 2012). Çocuğun olabilecek en uzun müddette hayatta kalması ve bu süreçte gelişimine devam edebilmesi gerekmektedir (Erdoğan, 2017).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi, her çocuğun yaşaması ve gelişmesi için devletlerin uygun ortam sağlaması gerektiğini belirtmektedir. 9. maddeye göre her çocuk öncelikle anne babasının yanında yetişmelidir. 18. maddede çocuğun yetiştirilmesi için öncelikli sorumluluk anne-babaya verilmiştir ancak gerekli durumlarda bu sorumluluğun yasal vasilere de verilebileceği yer almaktadır. 9. ve 18.

maddede de çocuktan sorumlu kişilerin, her durumda çocuğun yüksek yararını gözetmeleri gerektiği özellikle vurgulanmıştır.

Sözleşme'nin 24. maddesi ile çocukların sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı, 26. maddesi ile sosyal güvenlikle yararlanma hakları devlet garantisi altına alınmıştır. 27. maddeye göre çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimleri açısından gerekli olan ihtiyaçları karşılanmalıdır. Çocuklara uygun yaşam standartlarının sağlanması, öncelikli olarak anne babanın veya çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin sorumluluğundadır. Ancak gerekli durumlarda beslenme, giyim ve barınma gibi ihtiyaçlar için devlet desteği sağlanmalıdır.

31. maddede çocukların oynama, eğlenme, dinlenme, boş zamanını değerlendirme, kültürel ve sanatsal aktivitelere katılma hakları olduğu ifade edilmiştir. Bu madde, çocuklar için oyun oynamanın, eğlenmenin, sanatsal veya kültürel aktivitelere katılmanın oldukça önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Her çocuğun bu ortamlardan eşit şekilde faydalanabilmesi için Taraf Devletlere sorumluluk yüklemektedir.

2.3.3.2 Gelişme hakkı

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan çeşitli maddelerle devlet, ailelere gerekli desteği sağlamak, bütün çocukları ilköğretim düzeyinde ücretsiz ve zorunlu eğitim hakkından faydalandırmak, çocuklara temel ve önleyici sağlık bakımı sağlamak, çocukların oyun, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma haklarını kullanmasını sağlamak gibi vazife ve mesuliyetler yüklenmiştir (Akyüz, 2021). Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre devletlerin temel ilkeleri göz önünde bulundurularak, çocuğun yüksek yararı korunarak, ayırım yapılmaksızın çocuğun fiziksel, bilişsel, ruhsal, ahlaksal, psikolojik ve sosyal gelişimini, insanın saygınlığı ile uyumlu bir şekilde korumaları ve çocuğun toplumda özgür bir fert olarak yaşamına devam etmesi için gerekli tedbirleri sağlamaları gerekmektedir (Kurt, 2016). Çocuğun yetiştirilmesi sadece fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasından ibaret değildir. Çocuğun ilgi ve yeteneklerine yönelik her türlü destek sağlanmalıdır. Çocuğun gelişimi için güvenli bir ortam sağlanması, gelişim imkanlarının ilerletilmesi ve kendi gelişimine yönelik katılımcı rollerinin kuvvetlendirilmesi gerekmektedir (Landsdowne, 2005).

Çocuğun gelişmesinde bir diğer önemli nokta kimlik bilincine sahip olmasıdır. Çocuğun doğduğu andan itibaren isim alma, bir ülkenin vatandaşı olma gibi hakları var olmaktadır. Sağlıklı bir kişilik gelişimi ile sağlıklı bir kimlik gelişimi birbiri ile yakından ilişkilidir bu yüzden onu diğer insanlardan farklı kılan kimlik özelliklerinin ve bireyin dünyayı algılamasında, kendi olma çabasında hukuki kimlik bilgilerinin korunması önemlidir (Merey, 2018).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesine göre çocuğu yetiştirmekte sorumlu kişiler kendi kültürlerine göre çocukları yetiştirebilirler. 7.madde, çocuğun isim hakkı ve vatandaşlık hakkı üzerinde durmuştur. Dünya'ya yeni gelen çocuğun, bir isminin olması ve hangi ülkenin vatandaşı olduğunun kaydedilmesi önemlidir. Kişinin hakları, ait olduğu ülkenin yasalarına göre güvence altına alınarak, çocuğa uygun yaşama ve gelişme imkanları sunulmaktadır. 8. madde ile çocuğun kimliğinin, uyruğunun, isminin ve aile bağlarının korunması garanti altına alınmıştır. Herhangi bir sebepten dolayı birbirlerinden ayrı düşen aile bireylerinin, yeniden bir araya gelmesi için gerekli imkanların sağlanması üzerinde durulmuştur. Ailesinden ayrı düşmüş, ülkesinden ayrılmış çocukların en hızlı şekilde aileleriyle buluşmalarının sağlanması ise Sözleşme'nin 10. maddesi ile taahhüt altına alınmaktadır.

21. maddede çocukları evlat edindirme sürecinde dikkat edilmesi gereken hususlar açıklanmıştır. Bu konuda yetki, ilgili makamlardadır. 23. madde, zihinsel ya da bedensel engeli olan çocukların toplum hayatına katılabilmeleri ve gelişimlerini sürdürebilmeleri için devletler tarafından uygun ortamlar sağlanması gerektiğini ifade etmektedir.

Sözleşme'nin 28. ve 29. maddesi ise çocukların eğitim hakkını düzenleyen maddelerdir. 28. maddede çocuğun eğitim hakkı, fırsat eşitliği vurgulanarak açıklanmıştır. Bu maddeye göre ilköğretim herkes için zorunlu ve ücretsiz olmalıdır. Okullarda devamsızlık veya okulu bırakma gibi olumsuz durumların olmaması ve disiplinin sağlanması için önlemler alınmalıdır. 29. maddede ise çocuk eğitiminin amaçları belirtilmiştir. Eğitimde çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin geliştirilmesi ile insan haklarına ve doğaya saygı bilincinin oluşturulması amaçlanmaktadır.

2.3.3.3 Korunma hakkı

Korunma hakları, istismara maruz kalan, madde bağımlılığı olan veya mülteci durumdaki çocukların özel bakım ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik haklardır (Akyüz, 2021). Çocukların ihmal, istismar, bedensel şiddet gibi kötü davranışlara maruz kalmasının ve ailesi tarafından ilgisizlik, sevgisizlik görmesinin önüne geçilmesini içeren tüm haklar korunma hakları kapsamındadır (Franklin, 1993).

Geçmişten günümüze süregelen çocuk hakları ihlallerinden biri çocuk işçiliğidir. Çocuk işçiliği, özellikle gelişmekte olan ülkelerde günümüzün önemli bir sorunudur. Kentleşme ve göç, işsizliği ve yoksulluğu da beraberinde getirmektedir. Çocuklar, yaşamlarını sürdürebilmek çalışmak zorunda kalmaktadır. Bedensel, zihinsel ve sosyal açıdan gelişme sürecinde olan çocukların, çalışmaya zorlanmaktan korunması toplumun temel görevlerinden biridir (Güçlü, 2016).

Günümüzün çocuk hakları ihlallerinden biri de teknolojinin gelişmesi ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte çocukların kişilik haklarını ve özel hayatlarını olumsuz etkileyebilecek paylaşımlar yapılmasıdır. Ebeveynlerin ya da öğretmenlerin çocukların görüntülerini, seslerini ve bilgilerini sosyal medya platformlarından paylaşması, çocukların korunma hakkına aykırı bir durumdur. Ebeveynlerin çocukları çeşitli zararlardan ve istismardan korumak yerine, sosyal medya ortamlarında çocuklarının üzerinden içerik üreterek kazanç elde etmeleri, bilinçli veya bilinçsiz şekilde çocuğun teşhir edilerek kişilik haklarının ihlal edilmesine hatta istismarına sebep olabilmektedir (Atalay, 2019). Çocuklar olumsuz deneyimlere karşı daha hassas olduklarından, her türlü istismar çocukta yaşamı boyunca geçmeyecek duygusal hasara sebep olabilir (Dirican, 2018). Çocukların sağlıklı gelişimi için hem aile yaşamında hem de toplumsal hayatta her türlü ihmal, istismar, şiddet ve sömürü gibi olumsuz durumlardan korunması, devletler tarafından yasal düzenlemeler ve uygulamalar ile sağlanmalıdır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin sağladığı tüm haklar, ayırım gözetmeksizin tüm çocuklar içindir. Ailelerinin ya da vasilerinin rengi, ırkı, cinsiyeti, dili, siyasi düşünceleri, ulusal, etnik ve sosyal kökeni, mülkiyet, sakatlık ve diğer statüleri

sebebiyle çocuklar arasında herhangi bir ayrımcılık yapılamaz (Akyüz, 2021). Devletler ayırım gözetmeyerek, eşit muamele ve fırsat eşitliği sağlamak için gerekli düzenlemeleri yapacak, özel, gerçek ve tüzel kişilerin de ayırım gözetmelerini engelleyecektir (Merey, 2018).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesi, fiziksel ve düşünsel farklılıklara, ayrımcılık yasağı getirmiştir. 11. madde ile çocukların yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılmasının önüne geçilmek istenmiştir. 19. madde, her türlü şiddet, ihmal, istismar ve kötü muameleye karşı çocukların korunması gerektiğini belirtmiştir. 20. maddeye göre aile bakımından mahrum kalan çocuklar, devlet bakımı altına alınmalıdır. 33. madde bağımlılık yapan maddeler üzerinde durarak, uyuşturucu ve psikotrop maddelerden çocukların korunması için devletlerin her türlü önlemi alması gerektiğini ifade etmektedir.

Sözleşme'nin 36. maddesi ile çocukların her türlü sömürüden korunması sağlanmak istenmiştir. 38. maddede tüm çocukların silahlı çatışmalardan korunması gerektiği ifade edilmiştir. On beş yaşından küçük çocukların doğrudan silahlı çatışmaya katılmaması için önlemler alınması gerekmektedir. 40. maddeye göre ise suça karışmış çocuklar yeniden topluma kazandırılmalıdır.

2.3.3.4 Katılım hakkı

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin temel ilkelerinden olan katılım hakkı, çocuğun ailede ve sosyal yaşamda aktif olmasına yönelik haklardır (Akyüz, 2021). Çocuk, ailesinde, sokakta, politikada, yaşamın her alanında demokratik olarak var olmalıdır (Merey, 2018). Demokratik bir toplumun sağlıklı inşası için bireylerin çocuk yaşta kendilerini ilgilendiren her konuda ve yaşlarına uygun her platformda düşüncelerini özgürce ifade edebilmesi, dinlenilmesi önemlidir. Çocuklar hizmet alan, korunmaya ihtiyacı olan pasif kabul edilen bireyler olmadığı için; kendilerini ilgilendiren konularla ilgili fikirlerini belirtebilmeli, saygıyla dinlenmelidirler (Uluslararası Çocuk Merkezi, 2012). Bu sebeple sadece çocukların değil, yetişkinlerin de farkındalıklarının artırılması gerekmektedir. Aileler, öğretmenler ve toplum, çocukların görüşlerine

gerekli önemi verecek şekilde, çocukları ise katılım haklarını kullanmaları için teşvik edecek yönde bilinçlendirilmelidir (Twum-Danso, 2013).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi, toplumsal hayatta karşılaşılacak her durumda çocuğun yüksek yararının göz önünde bulundurulmasını, güvence altına almaktadır. 12. madde, çocuklara kendilerini ilgilendiren her konuda kendilerini serbestçe ifade etme hakkı tanımaktadır. Çocuklar böylece ailede, okulda, tüm sosyal ortamlarda katılım hakkını kullanarak toplumsal hayatta yer alabilmektedirler. 13. madde ile çocuklar, düşüncelerini ülke sınırlarına bağlı olmaksızın sözlü, yazılı, basılı ya da sanatsal bir şekilde ifade etme özgürlüğüne sahip olabilmektedirler.

14. maddeye göre çocuklar dinî inançlarını özgürce yaşama hakkına sahiptir. 15. madde, çocuklara birbirleriyle barışçıl şekilde toplantılar yapma, dernek kurma gibi haklar tanımaktadır. 16. madde, çocuğun hem gerçek hem sanal ortamda özel yaşamını koruma altına almaktadır. Çocuklar kendileriyle ilgili özel bilgileri sadece istekleri doğrultusunda başkalarıyla paylaşabilirler. Sözleşme'nin 17. maddesine göre ise çocuklar, öğrenmek istedikleri bilgilere ulaşmak için ulusal ve uluslararası kaynaklara erişerek bilgi ve belge edinme hakkı elde edebilmektedirler. Aynı zamanda çocuklara yönelik, yaşlarına uygun yayınların üretilmesi teşvik edilmektedir.

2.4 Çocuk Edebiyatı

Dünya tarihinde, 19. Yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimi ile birlikte pek çok gelişim ve değişim birbirini takip etmiştir. Sanayinin, teknolojinin, bilimin ilerlemesi sadece ekonomiyi değil, toplum yapısını ve düşünce felsefesini de değiştirmiştir. Bu durum eğitim ve öğretime verilen önemi de artırmıştır. Çocukların okula gitmesinin yaygınlaşmasıyla çocuk ile yetişkin arasındaki farklar belirginleşmiştir. Çocuk ile yetişkinin birbirinden ayrı özellikler taşıdığının kabul edilmesi toplumun her alanını etkilediği gibi edebiyatı da etkilemiştir. Çocukluk çağının, insan yaşamının yetişkinlik döneminde kişilik ve akademik gelişiminin temeli olduğuna dair bilimsel çalışmaların artması ile anne babalar, araştırmacıların ve eğitimcilerin tavsiyeleri doğrultusunda çocuk edebiyatının da sıkı takipçileri olmuşlardır (Aykaç, 2023).

Çocuk edebiyatının anlaşılabilmesi için öncelikle “çocuk” ve “edebiyat” kavramları hakkında yapılan tanımlara göz atmak gerekmektedir. Çocuk kavramı önceki başlıklarda ayrıntılı şekilde açıklanmıştır ancak Türk Dil Kurumu’nun verdiği tanıma bakıldığında çocuk “Bebeklik ve erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız” şeklindeyken, edebiyat ise “Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı” şeklinde tanımlanmaktadır (URL-3, 2023). Edebiyat, tarihsel, toplumsal ve kültürel durumlardan hareketle dil yoluyla oluşturulan güzel sanat etkinlikleri veya eserleridir (Aktaş, 2009). Aslan (2019) ise edebiyatı hayat gerçekliğinden esinlenilmiş kurmaca bir gerçeklik şeklinde ifade etmiştir. Yapılan tanımlara bakıldığında malzemesi dil olan ve yaşamdan esinlenen edebiyatın insanda hoş etkiler bırakan bir sanat dalı olduğu anlaşılmaktadır.

Çocuk edebiyatı hakkında çeşitli edebiyat çevreleri, böyle bir edebiyattan söz edilemeyeceği, edebiyatın bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini dile getirirken çocuk edebiyatını savunan çevrelerse “çocuk edebiyatı” ifadesinin edebiyatın bütünlüğünü bozacak bir özellik taşımadığını, onun sadece yetişkinler edebiyatının bir parçası ya da bir şubesi olduğunu iddia ederler (Turan, 2002).

Sever (2017)’e göre çocuk edebiyatı, erken çocukluk dönemi ile ergenlik dönemi arasındaki hayat döneminde, çocukların dil gelişimi ve anlama seviyelerine uygun şekilde, zihinlerinin sanatsal nitelikteki görsel ve dilsel mesajlarla zenginleşmesini sağlayan ürünlere verilen genel addır. Turan (2002) ise çocuk edebiyatını, titiz ve dikkatli yazarlar tarafından kaleme alınan ve özellikle 02-14 yaş grubu çocuklara hitaben yazılan çocuksu bir edebiyat olarak tarif etmektedir.

Yukarıda verilen tanımlarda görüldüğü üzere, çocukların gelişimi, yaşları ve ilgi alanları göz önünde bulundurularak oluşturulan, hayat tecrübelerine katkı sağlayan, çocuklarda estetik bir zevk oluşturan edebi ürünler çocuk edebiyatını oluşturmaktadır. Çocuk edebiyatı yaşamı, çocuğa hitap ederek, çocuğun ilgisini çekerek sunmaktadır. Çocuk hakları bilinci kazandırmak için de çocuk edebiyatı eserlerinden yararlanılabilir. Çocuklar için yazılan kitapların çocuk haklarına uygun biçimde hazırlanması yararlı olacaktır (Alpay ve Tuna, 2021). Çocuğun gelişiminde önemli bir

payı olan nitelikli çocuk kitapları, öncelikle çocuğun kelime hazinesini zenginleştirerek çocuğun okuduğunu ya da dinlediğini tam olarak anlamasını, kendini doğru ve uygun şekilde ifade edebilmesini, hayatı doğru anlamlandırmasını sağlamalıdır (Aslan ve Güldenoğlu, 2018). Hassi vd. (2015), çocuk haklarını etkili bir şekilde öğretmede resimler, öyküler ve oyunların kullanılabileceğini ifade etmiştir. Çocukların gündelik yaşamdaki tecrübelerini ve çocuk hakları ile ilgili yaşantılarını aktarabildikleri ortamlar, çocuk haklarına dair yaşantılarına katkı sağlar ve bu ortamların oluşturulması için resimli çocuk kitapları faydalanılacak önemli bir materyaldir (Büyükalın ve Harmankaya, 2019). Çocuk hakları içeren çocuk edebiyatı ürünleri ile yapılan çocuk hakları eğitimi aynı zamanda hak, sorumluluk, demokrasi, hoşgörü ve barış gibi değerlerin eğitimine de katkı sağlayacaktır (Alpöge, 2003).

2.5 Süleyman Bulut'un Hayatı ve Eserleri

Süleyman Bulut, 1954 yılında Konya ilinin Beyşehir ilçesinin Tolca Köyü'nde dünyaya gelmiştir. İlkokulu doğduğu köyde okumuştur. Ortaokul ve lise öğrenimini Beyşehir'de görmüştür. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde Maliye ve İşletme Bölümü'nü bitirmiştir. Bulut, harfleri rakamlardan daha çok sevdiğini fark edince yazma çalışmalarına başlamış ve İstanbul Radyosu'nda ilk çalışmaları olan çocuk oyunlarını yayımlamıştır (Kumaş, 2021). 1976 yılında "Küçümen Karcık" ve "Aloş" adlı çocuk oyunları ile Milliyet Sanat Dergisi'nin Çocuk Oyunu Yarışması'nda, "Dost" adlı oyunuyla Hürriyet gazetesinin düzenlediği Muhsin Ertuğrul Oyun Yarışması'nda başarı ödülü almıştır (URL-4, 2024).

Yazar, pek çok türde eseri ile çocuk edebiyatını zenginleştirmiştir. "Büyük Atatürk'ten Küçük Öyküler", "Bil Beni Bileyim Seni", "Su Kardeşler" adlı eserleri derleme türündeki eserlerine örnek verilebilir. Hikâye türündeki eserleri arasında "Aloş Emegin Resmini Çiziyor", "Oklu Kirpi" ile "Konaklı Kaplumbağa", "Kocaman Küçük Deniz" adlı eserler yer almaktadır. Masal türündeki eserleri; "Ak Bulut ile Bulutçuk Bulut", "Gemici Sindbad"tır. "Kar Tanesi", "Sarıtay", "Sınıfımızın Resmi" roman türündeki eserlerindendir. "Bilenler Bilmeyenlere Anlatsın" adlı tiyatro eseri ve "Atatürk Hangi Takımı Tutuyordu?" adlı belgesel öykü kitabı vardır.

Süleyman Bulut’u, çocuk edebiyatına çeşitli türlerde sağladığı katkının yanı sıra çocuk hakları konulu kitaplar yazması da önemli kılmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alan temel çocuk haklarını öyküleştirdiği “Çocukların Hakları Var” adlı eseri “Anne Ben Yapabilirim”, “Kardeşlik Çemberi”, “Sihirli Çaydanlık”, “Hey Küçük!”, “İnsan Okur” adlı beş ayrı kitaptan oluşmaktadır.

Halen yazma çalışmalarına devam eden Bulut, okurlarına yalnızca okur olmakla yetinmemeyi, nitelikli bir okur olmak için de çaba göstermelerini tavsiye etmiştir (Kumaş, 2021).

2.6 Çocuk Hakları ile İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili olan çalışmalara ve bu çalışmalardan ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

2.6.1 Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Pulat (2024), “Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Kapsamında İncelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında yirmi adet öykü ve roman kitabını çocuk hakları açısından incelemiştir. Nitel araştırma yönteminin uygulandığı çalışmada incelenen eserlerde sırasıyla en çok yaşama, korunma, katılım ve gelişme hakkının yer aldığı tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan kitaplarda çocuk haklarına dair olumlu ifadelerin olumsuz ifadelerden daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak olumlu ve olumsuz ifadelerin kullanım sıklığı birbirine yakındır.

Yücekök (2023), “Çocuk Hakları İçerikli Çocuk Kitaplarına Yönelik Bir Öz İnceleme” adlı yüksek lisans çalışmasında çocuk hakları içerikli çocuk kitaplarını, çocuk hakları bağlamında incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, araştırmacı tarafından belirlenmiş 20 adet öykü kitabı incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemi ve betimsel desene sahiptir. Araştırmanın verileri doküman analizi tekniği ile elde edilmiş, içerik analizi ile veriler çözümlenmiştir. Araştırmada eserler, çocukların sahip olduğu, yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılma hakları çerçevesinde söz konusu haklara yer verilme şekillerinin nasıl olduğu, ayrımcılık esaslı unsurlara yer verilme şekilleri ve eserlerde yer alan ileti ve görsellerin çocuk hakları ile uygunluğu incelenmiştir. Sonuç

olarak incelenen kitaplarda; yaşama, sağlık beslenme, barınma, eğitim, dinlenme, oyun, eğlenme, bilgi edinme, ihmal ve istismardan korunma, ayrımcılıktan korunma, düşüncelerini özgürce ifade etme, karar alma gibi haklara sıklıkla yer verildiği, bir isme sahip olma, vatandaşlık, aile ile birlikte yaşama, sevgi ortamında yetişme, din ve vicdan özgürlüğü, çocuk işçiliğinin önlenmesi, çocuğun yüksek yararı, özel hayatın gizliliği, özel gereksinimli bireylerin korunması gibi haklara daha az sıklıkla yer verildiği tespit edilmiştir.

Güzen (2022), “Resimli Hikâye Kitaplarının Kapsayıcılık ve Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi” adlı araştırmasında, 2010-2020 yılları arasında Türkçe basılan 400 tane 3-7 yaş arası çocuklara yönelik resimli hikâye kitabını kapsayıcılık ve çocuk hakları bakımından incelemiştir. Kitapların 14 tanesinin doğrudan çocuk haklarını öğretmeyi amaçladığı görülmüştür. Çocuk hakları konulu iletiler bulunduran 187 kitap belirlenmiştir. Sırasıyla en fazla gelişme, yaşama ve korunma hakkına yer verildiği görülmüştür. Kitaplarda en az ise katılım hakkı bulunmaktadır.

Polatlar ve Öztürk (2021), “The Analysis of Picture Storybooks Aimed at Pre-School Children in Terms of Child Rights Violations” adlı çalışmada çocuk hakları ihlalleri açısından 3-6 yaş arası çocuklar için hazırlanmış 30 resimli çocuk kitabını incelemiştir. Araştırma sonucunda, sırasıyla en çok gelişme, yaşama ve korunma haklarının ihlal edildiği belirlenmiştir. Katılım hakkının ise ihlal edilmediği gözlenmiştir.

Çelik (2020), “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmada çocuk haklarının Türkçe ders kitaplarında yer alma düzeyini belirlemeyi amaçlamıştır. Kitaplarda en fazla çocukların gelişim ve yaşama hakları ile ilgili anlatımlara fazla yer verildiği görülmüştür. Katılım ve koruma hakları ile ilgili anlatımlara ise daha az yer verildiği belirlenmiştir. Kitaplarda yazınsal metinler daha fazla çocuk hakları içeren ifade içerirken; etkinlikler, hazırlık ve değerlendirme soruları ile görsel metinlerde çocuk haklarına daha az yer verildiği sonucu elde edilmiştir.

Sarı (2019), “Çocuk Kütüphanelerinde Yer Alan Çocuk Kitaplarının Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi: Ankara İli Örneği” adlı yüksek lisans çalışmada çocuk

kütüphanelerinde yer alan okul öncesi çocuk kitaplarının, çocuk haklarına yer verme düzeyini belirlemiştir. Bu amaçla Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi'nde bulunan, 200 kitap incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan araştırmada, doküman analizi ile veriler toplanmıştır. Kitaplardan 92 tanesinde çocuk haklarına yer verilmediği görülmüştür. 108 kitapta sırasıyla gelişimsel, yaşamsal, korunma ve katılım hakkına yer verildiği tespit edilmiştir.

Büyükan ve Harmankaya (2019), “Ödüllü Resimli Çocuk Kitaplarında Çocuk Haklarının İncelenmesi” adlı çalışmalarında kitaplarda yer alan görseller ile metinlerde çocuk haklarına ne düzeyde yer verildiğini tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi ile 1963-2018 yılları arasında çeşitli ödül listelerinde yer almış resimli çocuk kitapları incelenmiştir. Kitaplarda en fazla yaşama hakkı yer almaktadır. Ardından gelişme hakkı, korunma hakkı ve katılım hakkı gelmektedir.

Pembegül (2019), “TÜBİTAK Tarafından Çocuklara Yönelik Yayımlanan Popüler Bilim Dergilerinin Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan maddeler açısından TÜBİTAK tarafından yayınlanan dergilerden Meraklı Minik ve Bilim Çocuk'u incelemeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden içerik analiziyle elde edilen veriler olumlu ve olumsuz kullanımları açısından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak olumlu kullanımlarının, olumsuz kullanımlarından çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Dergilerde sırasıyla en fazla katılım hakkı, gelişme hakkı, yaşama hakkı ve korunma hakkına yer verildiği belirlenmiştir.

Yıldız (2017), “Okul Öncesi Dönem Çocuk Kitaplarında Çocuk Hakları” adlı çalışmasında yerli ve yabancı yazarların okul öncesi döneme ait en çok okunan hikâye kitaplarını çocuk hakları açısından incelemiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılan araştırma kapsamında beş kitap analiz edilmiştir. Kitaplarda çocuk hakları içeren ifadelerin daha çok olumsuz olduğu görülmüştür. Kitaplarda gelişme, korunma ve katılma haklarına hiç yer verilmezken sadece yaşama hakkına yer verildiği tespit edilmiştir.

Türkyılmaz ve Kuş (2014), “İlköğretim 100 Temel Eserde Çocuk Hakları” adlı çalışmalarında, Türkiye’de 2005 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ilköğretim öğrencilerine önerilen kitapları çocuk hakları açısından incelemiştir. Çalışmada önerilen kitaplar arasında en fazla okunan on kitap belirlenmiştir. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmış ve doküman analizi ile veriler toplanmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin temel ilkeleri açısından olumlu ve olumsuz cümleler tespit edilerek inceleme yapılmıştır. Kitaplarda en fazla yaşama ve gelişme hakkı ile ilgili ifadelerin yer aldığı ve bu ifadelerin de çoğunlukla olumsuz ifadeler olduğu belirlenmiştir. En az ise katılım hakkına yer verildiği görülmüştür.

Maltepe (2013), “Aytül Akal’ın Öykülerinde Çocuk Hakları” adlı çalışmasında, Aytül Akal’ın çocuklar için yazdığı öykülerde çocuk haklarına yer verilme düzeyini belirlemek amacıyla 8-12 yaş aralığındaki çocuklar için yazılmış sekiz hikâye kitabı incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Veri çözümlemesinde içerik analizinden yararlanılmıştır. Sonuç olarak kitaplarda en çok katılım hakkına yer verildiği görülmüştür. Bunu gelişimsel ve yaşamsal haklar takip etmektedir. En az ise korunma haklarına yer verilmiştir.

Turan (2011), “Masalların Çocuk Hakları Bağlamında Çözümlemesi: Her Güne Bir Masal Adlı Kitap Üzerine Bir İnceleme” adlı yüksek lisans çalışmasında “Her Güne Bir Masal” adlı kitapta çocuk haklarının ne düzeyde ve nasıl yer aldığını belirlemek istemiştir. Belirlenen kitapta bulunan 70 adet masal, çocuk haklarına yer verme açısından öncelikle yaşama, gelişme korunma ve katılım hakkı kategorileri açısından ele alınmıştır. Her alt kategoride ise olumlu ve olumsuz ifadeler belirlenmiştir. Masallarda çocuk hakları ile ilgili olumlu anlatımlara daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir. Masallarda sırasıyla en fazla korunma haklarının olumsuz kullanımı, gelişme haklarıyla ilgili olumlu ifadelerin kullanımı ve korunma haklarının olumlu kullanımının yer aldığı belirlenmiştir.

Karaman Kepenekçi (2010), “An analysis on children’s rights in stories recommended for children in Turkey” adlı çalışmasında Türkiye’de çocuklar için önerilen 100 Temel Edebî Eser listesinde yer alan hikâyelerde çocuk haklarına yer verilme düzeyini tespit etmeyi amaçlamıştır. Öykülerin tamamı içerik analizi yöntemi kullanılarak çocuk

hakları bağlamında incelenmiştir. Çocuk hakları; gelişme, yaşama, katılım ve korunma hakkı alt kategorilerine ayrılmış ve her alt kategoride olumlu ve olumsuz ifadeler belirlenmiştir. Araştırma sonucunda bu öykülerde çocuk haklarına ilişkin olumlu ve olumsuz ifadelerin birbirine yakın oranlarda kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen öykülerde en çok gelişme hakkı ile ilgili olumlu ifadeler yer almış, ardından çocukların korunma hakları ile ilgili olumsuz ifadeler yer almıştır.

2.6.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Reed (2024), “Sacrificial Lambs: The Perils Of Childhood In Shakespeare” adlı doktora çalışmasında Shakespeare oyunlarında çocuk karakterlerin nasıl tasvir edildiğini incelemiştir. Belirlenen beş Shakespeare oyunu incelenmiştir. Oyunlarda geçen adam kaçırma, sürgün, cinayet gibi tehlikeli durumlarda çocukların nasıl olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Bu tehlikeli durumların erken modern dönemdeki yaşamın gerçeklerini yansıttığı düşünülmektedir. Tezin temel araştırma soruları arasında çocukların bu durumlarda nasıl olduğu yer almaktadır. Oyunlarda, çocukların tehlikeli durumlardaki davranışları, yetişkin otoritesine nasıl karşı çıktıkları ve o dönemde izleyicilerin bu tasvirlerle vermiş olabileceği tepkiler araştırılmıştır. Sonuç olarak eserlerin yazıldığı dönemde istismar, şiddet, ayrımcılık gibi olumsuz durumların yer aldığı görülmektedir.

McCarrick (2023), “Disability Identity In Early Childhood: Developing A Children’s Book About Disability From A Social Justice Perspective” adlı doktora çalışmasında engelliliği temsil etmek üzere Fairy Forest adlı bir çocuk kitabı geliştirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde üç milyon engelli çocuk bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu çocuklar ayrımcılık, damgalanma ve önyargı gibi durumlarla karşılaşmaktadırlar. Toplumun engelli çocuklara bakış açısını değiştirmede ve engelli çocukların kendilerine olumlu bir bakış açısı geliştirmesinde çocuk edebiyatından faydalanmaya ihtiyaç vardır. Bu amaçla araştırmacı, Fairy Forest adlı kitabı çocuğun olumlu bir rol model olarak tanımlayabileceği engelli bir karakterle kurgulamıştır. Kitabın ana kahramanı Grace adlı engelli genç kız, annesiyle birlikte Peri Ormanı’na doğru tuhaf bir maceraya atılır ve başından geçenler anlatılır. Kitap, 0-5 yaş arası çocuklara yöneliktir.

Valls ve Graell (2023), “Children’s Rights And Values In Literature For Young Readers” adlı çalışmada, çocuk hakları farkındalığının yaygınlaştırılmasında çocuk edebiyatının etkisini ortaya koymak istemişlerdir. Belirlenen eserlerde en çok yer alan etik değerlerin ve bunların çocuk haklarıyla ilişkisi incelenmiştir. Çalışmanın örneklemini 0-12 yaş çocuklara yönelik 244 kitap oluşturmaktadır. Belirlenmiş 39 değere göre analiz edilen veriler, doğrulanmış bir veri toplama aracı kullanılarak yorumlanmıştır. Araştırmanın sonunda öne çıkan değerler güvenlik, dostluk, farklılık ve dürüstlük olmuştur. Çocuk edebiyatının, değerlerin sanat aracılığıyla aktarılmasına ve çocuk haklarının geliştirilmesine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Nolte (2013), “The Containment Of Childhood: Children’s Literature And Political Rights” adlı doktora çalışmasında 1970’lerden itibaren Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa’da gençlere yönelik yayınlanan romanlardaki çocuk figürleri incelemiştir. Araştırmanın amacı, çocuk edebiyatının siyasal ve kültürel önemini irdelemektir. Araştırma sonucunda kız çocuklarının hala cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldığı, okul ve aile alanı dışında çocukların katılım hakkını yeterince kullanamadığı belirtilmiştir. Kamusal alanda çocuklar ciddi bir özne olarak görülmemekte ve çocuk katılımı, sadece sembolik olarak devam etmektedir. Edebiyatın, çocuğun diyalojik becerilerini geliştirerek katılım hakkına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çocuk hakları eğitimi okullarda verilirken, katılım hakkı okul öncesi dönemden itibaren çocuk edebiyatı eserleri ile desteklenebilir. Ancak çocuk edebiyatı eserleri belli bir düşünceyi dikte etmek yerine çocuğu düşündürmelidir.

Todres ve Higinbotham (2013), “A Person’s A Person: Children’s Rights In Children’s Literature” adlı çalışmalarında Dr. Seuss kitaplarını çocuk hakları açısından incelemişlerdir. Bu kitaplar, “Horton Hears a Who!” ve “Yertle the Turtle” adlı iki öykü kitabıdır. Araştırma sonucunda edebiyatın, hukuka meydan okuyabileceği ifade edilmiştir. Çünkü edebi eserler, toplumsal sorunların yeniden kurgulanabileceği bir alandır. Gerçek hayatta hukukun ön göremediği durumlara, edebiyat farklı bir bakış açısı getirebilir. Dr. Seuss’un kitapları da yenilikçi öyküleri ve çocuk merkezli yaklaşımıyla bu duruma iyi bir örnektir. Dr. Seuss, yaşadığı dönemde çocukların hakları olduğunu ve kendilerini ifade etme yeteneğine sahip olduklarını öykülerine

yansıtmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile Dr. Seuss'un birçok öyküsünde hayal ettiği şey gerçek olmuştur.

Orvis (1978), "Children's Rights As An Aspect Of Creative Evolution In The Plays Of Bernard Shaw" adlı yüksek lisans çalışmasında Bernard Shaw'ın tiyatro eserlerini çocuk hakları açısından incelemiştir. İncelenen oyunlarda, geleneksel uygulamalardan uzaklaşıp bağımsızlaşmaya çalışan çocuk karakterler olduğu görülmektedir. Her çocuk toplumun kültürel baskısına direnecek güce sahip değildir. Çocuklar, aldıkları öğretilere yenik düşerek kapasitelerini kullanamayıp yaratıcı zekalarını kullanamayabilirler. Shaw, yenilikçi bir çocuk eğitiminin bu zihinleri böyle bir kaderden kurtarabileceğini ileri sürer. Sosyal doktrinler toplumsal yaşamın temel birkaç ilkesiyle sınırlandırılmalı ve çocuğa bu temel kodların bile değişebileceği düşündürülmelidir. Çocuğun zihninin kültürün gelişimine aktif olarak katılması ancak bu şekilde sağlanabilir.

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; “Araştırmanın Modeli”, “Araştırmanın Evreni ve Örneklemi”, “Veri Toplanması ve Çözümlemesi” bölümlerine yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışma Süleyman Bulut’un eserlerinin çocuk hakları açısından incelenmesi için nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2008) nitel araştırma yöntemini “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” şeklinde tanımlamaktadır. Nitel araştırmaların ortak özellikleri vardır (Gülbüz ve Şahin, 2018):

1. Nitel araştırmalar doğal ortama duyarlıdır.
2. Araştırmacının rolü nicel araştırmadan farklıdır.
3. Bütüncül bir yaklaşım içerir.
4. Araştırmaya katılan kişilerin araştırma konusu olgu veya olayla ilgili algıları ve tecrübeleri belirlenerek ortaya koyulur.
5. Kullanılmak istenen araştırma desenlerinin seçimi esnekliklidir.
6. Tümevarımcı analiz kullanılır.
7. Araştırmacının elde ettiği veriler nitel veri türündedir.

3.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Süleyman Bulut’a ait eserler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Süleyman Bulut’a ait 8 adet hikâye, 5 adet roman ve 1 derleme olmak üzere 14 çocuk kitabı oluşturmaktadır. Araştırma grubu belirlenirken amaçlı

örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, mevcut bilgilere dayanılarak, analiz açısından karakteristik özellikler gösteren birimler, olaylar, olgular alınarak örneklemeğe gidilmesidir (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Araştırmada kullanılan kitapların her birinin yayınevi Can Çocuk’tur. Hikâye kitapları; “Anne Ben Yapabilirim”, “Kardeşlik Çemberi”, “Sihirli Çaydanlık”, “İnsan Okur”, “Hey Küçük!”, “Ormandaki Dev”, “Mor Benekli” ve “Toparlacık Nokta ve Arkadaşları” adlı eserlerdir. Roman kitapları; “Penceredeki Kuş”, “Maviş”, “Palavracılar Kralı”, “Sarıtay” ve “Uçankuş’tan Al Haberi” adlı eserlerdir. Derleme kitabı ise “Su Kardeşler” adlı eserdir. Bu kapsamda incelenen 14 adet çocuk kitabına ait bilgiler tablo 3.1’de sunulmuştur.

Tablo 3.1 Araştırma kapsamında incelenen kitaplar

Kitap Adı	Yazarı	Yayınevi	Sayfa Sayısı	Yayın Yılı	Kitap Türü
K1. Anne Ben Yapabilirim	Süleyman Bulut	Can Çocuk	39	2021	Hikâye
K2. Kardeşlik Çemberi	“	”	47	2021	“
K3. Sihirli Çaydanlık	“	“	44	2021	“
K4. İnsan Okur	“	”	43	2021	“
K5. Hey Küçük!	“	“	41	2021	“
K6. Ormandaki Dev	“	“	45	2022	“
K7. Mor Benekli	“	“	41	2022	“
K8. Toparlacık Nokta ve Arkadaşları	“	“	50	2022	“
K9. Su Kardeşler	“	“	43	2021	Derleme
K10. Penceredeki Kuş	“	“	59	2020	Roman
K11. Maviş	“	“	57	2020	“
K12. Palavracılar Kralı	“	“	109	2019	“
K13. Sarıtay	“	“	116	2019	“
K14. Uçankuş’tan Al Haberi	“	“	157	2016	“
Toplam			935		

3.3 Veri Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmaya ait veriler toplanırken doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanarak gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi ile gerçekleştirilen bilimsel bir araştırma yöntemidir (Özkan, 2019). Doküman analizi, basılı veya elektronik materyalleri incelemek, değerlendirmek amacıyla kullanılan düzenli işlemlerdir (Bowen, 2009).

Araştırmanın verileri, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analizde amaç görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulması, verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılması, özetlenmesi ve yorumlanması ile bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulması ve gerekirse olgular arasında karşılaştırmalar yapılmasıdır (Karataş, 2015). İçerik analizi, “Sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır.” (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Süleyman Bulut’un çocuklar için yazdığı öykü ve romanların çocuk hakları açısından incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada “çocuk hakları” ana kategori olarak kabul edilmiş ve Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin temel ilkeleri dikkate alınarak “yaşama”, “gelişme”, “korunma” ve “katılım” hakları alt kategori olarak tanımlanmıştır.

Yaşama Hakkı: Çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma, öncelikli olarak ailesinin yanında yetişme, beslenme, barınma, sevgi gibi ihtiyaçlarını karşılama, sağlık imkanlarından faydalanma, boş zamanlarını oyun, eğlence, kültürel aktivite gibi yaşına uygun şekilde değerlendirme gibi haklarıdır.

Gelişme Hakkı: Doğar doğmaz bir isme sahip olma, bir ülkenin vatandaşı olma, eğitim alma gibi ayırım yapılmaksızın tüm çocukların zihinsel, fiziksel ve sosyal açıdan gelişmelerini sağlayan haklardır.

Korunma Hakkı: Çocuğun her türlü ihmal, istismar, şiddet gibi olumsuz durumlardan korunmasını sağlamaya yönelik haklardır. Aynı zamanda hiçbir çocuğun dil, din, ırk, fiziksel ya da zihinsel engeli sebebiyle ayırım görmemesini garanti altına alan haklardır.

Katılım Hakkı: Çocukların ailede, okulda, toplumda kendilerini sözel, yazılı, basılı ya da sanatsal biçimde serbestçe ifade etmesine yönelik haklardır. Aynı zamanda din, vicdan, düşünce özgürlüğü, dernek kurma ve barış içinde toplanma, özel yaşamının korunması, bilgi ve belge edinme haklarını da içerir.

Araştırmada belirlenen öykü ve romanların çözümlenmesinde içerik analizinden faydalanılarak kitaplarda geçen ifadeler kodlanarak belirlenen kategorilerle ilişkilendirilmiştir. Betimsel analiz ile eserler özetlenip yorumlanarak frekans ve yüzde değerleri tabloda verilmiştir. Elde edilen bulgular, kitaplar içerisindeki çeşitli yazı içerikleri ile desteklenmiş ayrıntılı biçimde sunulmuştur.

3.4 Araştırmanın Geçerliliği

Geçerlilik, yaygın bilinen anlamıyla bir konuyla ilgili kullanılan ölçme ve/veya değerlendirme aracının araştırılan konuyu ölçme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Arslan, 2022). İç geçerlik, bir çalışmanın sonuçlarının ne kadar doğru olduğu, araştırmanın amacının ve buna katılanların sosyal gerçekliğinin doğru bir şekilde yansıtılıp yansıtılmadığıdır (Yağar ve Dökme, 2018). Bu çalışmada iç geçerliğin sağlanması için içerik geçerliliğine başvurulmuştur. Analizde kullanılan kategorilerin ayrıntılı tanımlarına yer verilmiştir. Bulgular oluşturulurken kategoriler ve alt kategorileri içeren alıntılara yer verilmiştir. Bulguların anlamlı ve kendi içerisinde tutarlı olmasına dikkat edilmiştir. Aynı zamanda bulguların, kuramsal çerçeve ile uyumlu olması sağlanmıştır.

3.5 Araştırmanın Güvenirliği

Geçerlik ve güvenirlilik birbiriyle yakından ilişkilidir. İçerik analizi tekniğinde güvenilirliğin sağlanması özellikle kodlama işlemine bağlıdır ve kategorilerin belirlenerek net olarak tanımlanması en önemli aşamadır (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Bu çalışmada zaman açısından güvenirlik tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi ile kategoriler kesinleştirildikten sonra, Süleyman Bulut'un belirlenen ocuk kitaplarında kodlama işlemi, araştırmacı tarafından farklı zamanlarda üç defa tekrarlanmıştır. Kodlamalar alan uzmanına gösterilmiş ve nerileri alınmıştır. Böylece güvenirlik sağlanmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde Süleyman Bulut'un on dört çocuk kitabına ait incelemeler sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1 Anne Ben Yapabilirim Kitabı

Olay Örgüsü: Çocuk pencerenin önünde annesinin işten gelmesini bekler, geldiğinde annesine ödevini yaptırmayı düşünmektedir. Annesi Biricik Hanım işten geldiğinde çocuğun, ödevini kendinin yapması gerektiğini anlaması için kendi çocukluk hikayesini anlatmaya başlar.

Bu hikâyeye göre Biricik küçük bir bebekken, ailesi o kadar korumacıdır ki; kendi yapması gereken her şeyi anne ve babası yapmaktadır. Bu nedenle okula başladığında ödevlerini dahi ailesi yaptığından okuma yazmaya geçememiştir. Bu duruma canı sıkılan Biricik, okuma yazmaya geçip kırmızı kurdele almak için çalışmaya başlamıştır.

Karakterler: Biricik: Hikayedeki çocuğun annesidir, mesleği öğretmenliktir.

Biricik'in anne ve babası: Biricik'in yorulmasından, başına bir şey gelmesinden sürekli endişe eden, aşırı korumacı tutum sergileyen ailesidir.

Meryem Öğretmen: Biricik'in öğretmenidir. Biricik'in sorumluluk sahibi olmasına katkı sağlar.

Yardımcı karakterler: Biricik'in oğlu.

Dil ve Anlatım: Anne Ben Yapabilirim öyküsünde devrik ve kurallı cümlelere yer verilmiş, anlaşılır, akıcı bir dil kullanılmıştır. Yabancı, anlaşılması güç kelimeler kullanılmamıştır. 7-12 yaş çocuk grubunun kolaylıkla okuyup anlayabileceği bir kitaptır.

Kitabın Önemi: Aileler bazen çocuklarını korumak isterken onların gelişimine olumsuz etkiye bulunabilmektedir. Anne Ben Yapabilirim öyküsünde de buna güzel örnekler verilmiştir. Kitapta sorumluluk sahibi olmanın önemi güzel bir şekilde vurgulanmıştır.

Tablo 4.1 “Anne Ben Yapabilirim” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam %
Yaşama Hakkı	Ebeveyn sorumlulukları (madde 18)	8	%11,4	11	%15,6
	Sağlık hakkı (madde 24)	3	%4,2		
Gelişme Hakkı	Eğitim hakkı (madde 28-29)	33	%47,2	33	%47,2
Korunma Hakkı	-	-	-	-	-
Katılım Hakkı	Kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı (madde 12)	26	%37,2	26	%37,2
	Toplam	70	%100	70	%100

Tablo 4.1’de görüldüğü üzere “Anne Ben Yapabilirim” adlı hikayede yaşama hakkı, gelişme hakkı ve katılım hakkına yer verilmektedir. En fazla gelişme hakkına yer verilirken, korunma hakkını içeren ifadelerin yer almadığı görülmektedir.

Kitapta annenin kızına besin hazırladığından bahsedilen bölümü yaşama hakkının alt kategorilerinden ebeveyn sorumluluklarına örnek verilebilir:

“Peçeteye sardığı sandviçi, çantasından çıkarıp uzatmış hemen.” (s.28)

Kitapta yaşama hakkı kategorisinin sağlık hakkı alt kategorisine de yer verildiği görülmektedir. Ailenin çocuklarının hastalanmasından endişelendiği ve mikrop kapmaması için önlem aldıkları bölüm örnek verilebilir:

“Önlüğün üstüne de rengarenk iplerle yazı işlemiş: “BENİ SEVİN AMA ÖPMEYİN!”. O günden sonra gelenler, yazıyı okuyunca Biricik Bebek’in yanaklarını sıkıştırmaktan vazgeçmişler; onu öpmeye çalışmamışlar artık.” (s.17)

Kitapta en çok yer verilen gelişme hakkı ise eğitim hakkı alt kategorisi ile yer almaktadır:

“Haftalar sonra Meryem Öğretmen, alfabeyi öğretmeye başlamış sınıfta. İlk harfi yazmış tahtaya. “İlk harfin adı A,” demiş. Sonra ikinci, sonra üçüncü harfi yazmış.” (sf.30)

“Ben yakama kurdelemi taktım. Çünkü okuma yazmayı öğrendim.” (s.38)

Kitapta katılım hakkına ise kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı alt kategorisinde yer verilmektedir:

“Arkadaşlarının yakalarındaki kırmızı kurdeleleri gördükçe çok üzülen Biricik, bir gün yine sormuş: “Öğretmenim, ben ne zaman kurdele takacağım?” (s.38)

Kitaptaki çocuk kahramanın öğretmenine kendini ilgilendiren bir konuda sorular sorması katılım hakkına olumlu bir örnek olmuştur. Çocuğun bir başka kısımda annesine itiraz ederek, kendi sorumluluğunu kendi yerine getirebilmek için kararlılıkla tercihini sürdürmesi de örnek verilebilir:

“Biricik, önündeki defterden başını kaldırmamış hiç. “Anne ben yapabilirim,” demiş ve yazmayı sürdürmüştü.” (s.39)

4.2 Kardeşlik Çemberi Kitabı

Olay Örgüsü: Küçük Devler, kendilerine çok güvenen, cesaretli, başarılı bir basketbol takımıdır. Kendilerine basketbolda o kadar çok güveniyorlardır ki; başka hiçbir takımın kendilerini yenemeyeceklerini düşünmektedirler. Bu iddiaları basına da yansıtmıştır ve başka başarılı bir basketbol takımı olan Küçük Filler ile müsabakaya çıkmışlardır. Ancak Küçük Filler beklediklerinden zorlu bir rakiptir. İlk maçta mağlubiyet alınca galip gelmek için Koçlarının desteği ile çeşitli çözümler üretmişlerdir.

Karakterler: Küçük Devler: Çocuklardan oluşan başarılı bir basketbol takımıdır.

Takım kaptanı: Küçük Devler takımının kaptanıdır. Kendisine basketbolda çok güveniyordur ve çok iddialıdır.

Koç: Küçük Devler takımının koçudur. Takımı cesaretlendiren, sorunlarına yaratıcı çözümler bulan, etkili biridir.

Küçük Filler: Yavru fillerden oluşan başarılı bir basketbol takımıdır.

Yardımcı karakterler: Küçük Devler'e sonradan katılan 6 ve 9 numaralı siyahı oyuncular, sarı renkli, çekik gözlü 7 ve 11 numaralı oyuncular.

Dil ve Anlatım: Kardeşlik Çemberi öyküsünde bilinmeyen kelimelere fazla yer verilmemiştir. Çocukların seviyesine uygun basketbol terimleri kullanılmıştır. Olay örgüsüne uygun resimlerle anlatım desteklenmiştir.

Kitabın Önemi: Öyküde cesaretli, başarılı, kendine güvenen basketbol oyuncuları; zaman zaman başkalarını küçümsemek gibi yanılgıya düşmektedirler. Takım Koçları bu durumu fark ederek hem takımın karşısına çıkan zorlukları aşmaları için hem de fiziksel farklılıklara olan saygılarını artırmalarına yönelik çözümler üretmektedir.

Kitapta birlik ve beraberliğin önemi, farklılıklara saygı, ayrımcılık yapmama gibi konular akıcı bir şekilde vurgulanmıştır.

Tablo 4.2 “Kardeşlik Çemberi” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam%
Yaşama Hakkı	Uygun yaşam standardına sahip olma hakkı (madde 27)	1	%1,4	32	%42,7
	Boş zamanlarını değerlendirme hakkı (madde 31)	31	%41,3		

Tablo 4.2'nin devamı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam%
Gelişme Hakkı	Eğitim hakkı (madde 28-29)	1	%1,4	1	%1,4
Korunma Hakkı	Ayrımcılık yasağı (madde 2)	20	%26,6	20	%26,6
Katılım Hakkı	Kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı (madde 12)	17	%22,7	22	%29,3
	Görüşlerini ifade etme hakkı (madde 13)	5	%6,6		
	Toplam	75	%100	75	%100

Tablo 4.2'deki kitapta sırasıyla en fazla yaşama hakkı, katılım hakkı, korunma hakkı ve gelişme hakkına yer verilmektedir.

Kitaptaki çocukların basketbol maçındaki rakipleri küçük fillerdir. Fillere kişileştirme yapılarak, yaşama hakkının alt kategorilerinden uygun yaşam standardına sahip olma hakkına bir ifade de yer verilmiştir:

“Küçük Filler, Küçük Devler’in yaşadığı kasabanın hemen yanındaki yamaçtan başlayıp vadiler, tepeler, dağlar aşarak uzayıp giden, ülkenin en büyük, en gür ormanında yaşıyorlardı.” (s.13)

Kitapta en çok yaşama hakkının alt kategorilerinden boş zamanlarını değerlendirme hakkına yer verilmektedir. Kitapta yer alan Küçük Devler ile ilgili şu ifade örnek verilebilir:

“Topu yakalayıp, yerde sektirip, çevirip, döndürüp çembere öyle ustaca atıyorlardı ki antrenmanlarda bile büyük bir taraftar kitlesi hayranlıkla onları izliyordu.” (s.7)

Kitapta gelişme hakkı ise eğitim hakkı alt kategorisinde yer almaktadır:

“Koç’u saygıyla selamlayan Küçük Devler’in kaptanı: “İşte saha,” dedi.” (s.10)

Kitapta korunma hakkı kategorisinde ayrımcılık yasağı alt kategorisine oldukça yer verilmiştir. Farklı ırk ve renklerdeki çocukların aynı takımdaki başarısını anlatan şu ifadeler örnek verilebilir:

“Siyahi oyuncunun akıl ve beceri dolu bu hareketi, arkadaşlarını coşturmaya yetti. O ana kadar kuşkuyla baktıkları, soğuk durdukları siyahi arkadaşlarına koştular hemen. Sarılıp kutladılar onu.” (s.31-32)

“Beyazı, sarısı, siyahı... Hepsi sarmaş dolaş, birlikte başarmanın mutluluğunu yaşamaya başladılar.” (s.47)

Kitapta katılım hakkına kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı ile görüşlerini ifade etme hakkı alt kategorilerinde yer verilmektedir. Kendini ifade etme ve dinlenilme hakkına şu şekilde yer verilmiştir:

“Sonra arkadaşlarını gösterdi: “İşte Küçük Devler!” Sonra da sahayı göstererek: “Çıksınlar karşımıza filleri bile yeneriz. Öyle değil mi arkadaşlar?” diye gürledi.” (s.10)

Katılım hakkının alt kategorisi olan görüşlerini ifade etme hakkı ise çocukların kendilerini medya aracılığı ile ifade edebildiği cümlelerde yer almaktadır:

“Bugün yaptıkları antreman sonrasında kanalımıza açıklama yapan Küçük Devler, Küçük Filler’e meydan okudu” (s.11)

4.3 Sihirli Çaydanlık Kitabı

Olay Örgüsü: Selim hastadır ve öksürüyordur ama şurubunu içmek istemiyordur. Kahvaltı yaparken şurubunu içmesi için ısrar eden annesini ikna etmeye çalışıyordu. Annesi mutfaktan çıktığında çaydanlıktan çıkan su buharları, önceki akşam okuduğu kitaptaki Alaaddincin’e dönüşmüştür. Alaaddincin Selim’e beş dilek hakkı verir ve birlikte uçan halıya binerek seyahat ederler. Dilek haklarını başkalarına iyilik yapmak için kullanan Selim, bu seyahatte kendiyile ilgili de önemli dersler almıştır.

Karakterler: Selim: Kitabın ana karakteridir. Hastadır ama şurup içmek istemiyordur.

Alaaddincin: çaydanlığın su buharından oluşan buharadamdır. Selim’e beş dilek hakkı verir ve dileklerini gerçekleştirir.

Yardımcı karakterler: Selim’in annesi.

Dil ve Anlatım: Sihirli Çaydanlık öyküsünde çocukların seviyesine uygun bir dil ve merak uyandıran bir anlatım kullanılmıştır. Anlatım konuya uygun resimlerle desteklenmiştir. “Alaaddincin” kelimesi dışında telaffuzu zor kelimelere yer verilmemiştir.

Kitabın Önemi: Kitapta uçan halıyla seyahat eden Selim, yolculuğunda pek çok canlının çektiği sıkıntıya şahit olur ve onlara yardım ederek hayatlarını kurtarır veya kolaylaştırır. Yardımseverlik değeri ve yaşama hakkının önemi kitapta oldukça etkili ve çeşitli şekillerde vurgulanmıştır.

Tablo 4.3 “Sihirli Çaydanlık” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam %
Yaşama Hakkı	Ebeveyn sorumlulukları (madde 18)	8	%25	23	%71,9
	Sağlık hakkı (madde 24)	8	%25		
	Uygun yaşam standardına sahip olma hakkı (madde 27)	5	%15,6		
	Boş zamanlarını değerlendirme hakkı (madde 31)	2	%6,3		
Gelişme Hakkı	Eğitim hakkı (madde 28-29)	3	%9,4	3	%9,4
Korunma Hakkı	-	-	-	-	-
Katılım Hakkı	Kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı (madde 12)	6	%18,7	6	%18,7
	Toplam	32	%100	32	%100

Tablo 4.3 incelendiğinde sırasıyla en fazla yaşama hakkı, katılım hakkı ve gelişme hakkına yer verildiği görülmektedir. Korunma hakkına ise yer verilmemiştir.

Yaşama hakkı; ebeveyn sorumlulukları, sağlık hakkı, uygun yaşam standardına sahip olma hakkı ve boş zamanlarını değerlendirme hakkı olmak üzere dört ayrı alt kategoride yer almaktadır.

Yaşama hakkı kategorisinin, ebeveyn sorumlulukları alt kategorisi annesinin hasta çocuğuyla ilgilendiğini, ona yemek hazırladığını anlatan şu ifadede yer almaktadır:

“Bütün gece kesik kesik öksüren Selim, annesinin kahvaltı masasına öksürük şurubu da koyduğunu görünce ılığı bastı” (s.7)

Yaşama hakkı kategorisinin, sağlık hakkı alt kategorisine ise çocuğun doktor tedavisi gördüğünün yer verildiğı şu ifade örnektir:

“Bak... Bunun için gittik doktora,” dedi. “İki gündür öksürüyorsun, uyuyamıyorsun. Kıp kırmızı oldu gözlerin!” (s.9)

Yaşama hakkı kategorisinin, uygun yaşam standardına sahip olma hakkı alt kategorisi doğadaki kuşlar üzerinden anlatılarak şu şekilde aktarılmaktadır:

“Yuveyı enine boyuna, altı yavrunun büyüdükten sonra da rahat rahat sığacağı kadar genişletti. Çılık atmayı bırakan altı yavru, birbirlerini itelemeden yuvalarında oturuyorlardı şimdi. Günlerdir ha düştüm ha düşeceğim korkusu içinde yaşamaktan yorgundu hepsi. Gözleri Alaaddincin’de, küçük sevinç sesleri çıkararak derin bir uykuya daldılar.” (s.24)

Yaşama hakkı kategorisinin boş zamanlarını değerlendirme hakkı alt kategorisi, çocuğun boş zamanını kitap okuyarak geçirdiğini anlatan şu ifadede yer almaktadır:

“Akşam okumaya başladığı, öksürmekten, üç beş sayfa sonra bırakmak zorunda kaldığı kitaptaki adam...” (s.14)

Kitapta gelişme hakkı ise eğitim hakkı alt kategorisi ile çocuğun okula devam ettiğini anlatan ifadede yer almaktadır:

“Mutfak kapısına doğru yürürken ekledi: “Ben de hazırlanayım... Güzelce kahvaltını bitir, şurubunu iç: okula ben bırakacağım seni.” (s.10-11)

Okur için ise okulda öğretilen nezaket ifadelerinin kitaptaki öyküde pekiştirilmesi de gelişme hakkı kategorisinin eğitim hakkı alt kategorisinde değerlendirilmiştir:

“Selim gülümsemeye çalışarak: “Teşekkür ederim,” dedi, “çok yardımseversin.” (s.39)

Kitapta katılım hakkı ise kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı alt kategorisi ile yer almaktadır:

“Biz kurtçuk bulamaz mıyız onlara?” diye sordu. Derin bir soluk alan Alaaddincin: “Benim elimden bir şey gelmez adamım,” dedi, üzgün bir sesle. Sonra da ekledi: “Ancak sen istersen dersen; o gücü kendimde bulabilirim.” Selim, hiç duraksamadı: “O zaman ben diliyorum,” dedi. (s.28)

“Hemen arkasından kararlı bir sesle ekledi: “Son hakkımı kahvaltı masasına dönmek için kullanmak istiyorum.” (s.40)

Örneklerdeki ifadelerden dilek hakkı olan çocuğun kendi tercihlerini yapabildiği ve bunları özgürce ifade edebildiği anlaşılmaktadır.

4.4 İnsan Okur Kitabı

Olay Örgüsü: Kitapadam bir kütüphanede çocukların çok sevdiği bir kitaptır. Bir gece kütüphane memurunun pencereyi açık bırakması ve esen rüzgârın etkisiyle Kitapadam kendini dışarda bulur, zamanda yolculuğa çıkmıştır. Bu yolculukta çok eski zamanlara gider. Karşılaştığı insanları sayılar, alfabe ve notalarla tanıştırır. Böylece hayatlarını kolaylaştırır.

Karakterler: Kitapadam: öykünün ana karakteridir. İnsanlarla konuşabilme yeteneğine sahip bilge bir kişidir.

Yardımcı karakterler: kütüphane memuru, sırtlarında taş ve kemik çuvalı taşıyan üç kardeş, askerlere komutanlık eden Elçi Kabul ve flüt çalan delikanlı.

Dil ve Anlatım: İnsan Okur öyküsünde dil bilgisi kurallarına uyulmuş, anlaşılır akıcı bir dil kullanılmıştır. Telaffuzu zor olan kelimelere, yabancı kelimelere yer verilmemiştir.

Kitabın Önemi: Öyküde günlük yaşamımızda kullandığımız harflerin, sayıların ve notaların eksikliğinde ne gibi güçlüklerle karşılaşabileceğimiz örnek durumlarla verilerek eğitim hakkının önemi vurgulanmıştır.

Tablo 4.4 “İnsan Okur” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam %
Yaşama Hakkı	Boş zamanlarını değerlendirme hakkı (madde 31)	11	%29,7	11	%29,7
Gelişme Hakkı	Eğitim hakkı (madde 28-29)	16	%43,3	16	%43,3
Korunma Hakkı	Sömürü biçimlerinden korunma (madde 36)	10	%27	10	%27
Katılım Hakkı	-	-	-	-	-
	Toplam	37	%100	37	%100

Tablo 4.4’te “İnsan Okur” kitabında sırasıyla en fazla gelişme hakkı, yaşama hakkı ve korunma hakkı yer almaktadır. Katılım hakkına ise yer verilmemiştir.

Yaşama hakkı, boş zamanlarını değerlendirme alt kategorisi ile çocukların kütüphanede boş zamanlarını kitap okuyarak değerlendirdiğini anlatan şu ifadede yer almaktadır:

“Ayrılanın yerine hemen bir başka çocuk koşardı. “İyi günler,” deyip başlardı Kitapadam’ın sayfalarını çevirmeye.” (s.8)

Başka bir ifadede ise bir çocuğun zamanını flüt çalarak değerlendirdiği anlatılmaktadır:

“Kitapadam’ı saygıyla selamladıktan sonra: “Sizin için çalışıyorum,” dedi ve notalara bakarak flütünü üflemeye başladı.” (s.42)

Gelişme hakkı, eğitim hakkı alt kategorisi ile yer almaktadır. Örnek ifadede Kitapadam aracılığı ile çocuklara rakamlar anlatılarak matematiğin günlük hayattaki yerine vurgu yapılmıştır:

“Kitapadam, tozun üstünde duran bir çakıltaşının karşısına 1 rakamını koydu. “Bir çakıltaşı, 1 rakamı,” dedi. İki çakıltaşını yan yana getirdi, karşılına 2’yi koydu. “İki çakıltaşı... 2 rakamı,” dedi. Üç çakıltaşını yan yana getirdi; karşılına 3’ü koydu. “Üç çakıltaşı... 3 rakamı,” dedi.” (s.20)

Başka bir ifadede ise hem öğrenmenin güzelliğine hem de müzik eğitimine değinilerek eğitim hakkı alt kategorisine yer verilmiştir:

“Kitap evinden, onları bir süre merakla izleyen Kitapadam, “Öğrenmek güzeldir,” dedi ve ekledi: “Hele notaları öğrenmek daha da güzeldir.” (s.42)

Korunma hakkı, sömürü biçimlerinden korunma alt kategorisi ile yer almaktadır:

“Onların bu şaşkınlığını gören Kitapadam: “Bu on rakamla her şeyi sayabilirsiniz,” dedi. “Bütün sürülerinizi, kuzularınızı, oğlaklarınızı... Her şeyi. Çuval çuval kemik, taş taşımanıza da gerek kalmaz.” (s.18)

“Rakamları ceplerine yerleştiren çocuklar, teşekkür edip Kitapadam’dan izin istediler. Taş ve kemik çuvalı taşmaktan kurtulacaklarını düşünerek sevinç içinde ayrıldılar oradan.” (s.22)

Bu ifadelerde çocuklar, aktarılan döneme göre çocuk işçiliğine örnek olabilecek şekilde, kendi kapasitelerinin üzerinde sorumluluk yüklenmişlerdir. Ancak Kitapadam'dan öğrendikleri bilgiler onları bu durumdan kurtarmıştır.

4.5 Hey Küçük! Kitabı

Olay Örgüsü: Elinde alışveriş poşetleri ve gazetesiyle yağmurun altında metrobüse yürüyen adam elindekileri yere düşürmemek için yakınındaki bankta oturan gence önce “Delikanlı!” sonra “Küçük!” diyerek seslenir. Ancak genç oralı olmaz. Tam elindekiler düştüğünde adamın yardımına koşar ve aralarında sohbet başlar. Daha önce seslendiği halde kendisiyle ilgilenmeyip sonradan yardımına koşan gencin adı Berke'dir. Berke'nin bu tavrına adam şaşırır. Neden böyle yaptığını sorar ve detaylı konuşmak için yakınlardaki bir çay bahçesine oturup sohbet ederler. Sohbetlerine gencin bankta otururken beklediği arkadaşı Selin de katılır. Berke ve Selin yetişkinlerin kendilerine karşı tutumlarından şikayetçidir. Adam, o yaşlarda olan çocuğuyla gençlerin anlattıklarına benzer sorunlar yaşadığı için anlatılanları merakla dinlemektedir.

Karakterler: Elinde poşetlerle metrobüse yetişmeye çalışan, genç bir çocuğu olan adam.

Berke: ailesinin kendisine yeri geldiğinde büyük yeri geldiğinde küçük gibi davranmasından hoşnut olmayan bir delikanlıdır.

Selin: Berke'nin arkadaşıdır. Ailesinin düşüncelerine önem vermemesinden şikayetçidir.

Yardımcı karakterler: Berke'nin annesi ve babası, Selin'in annesi, babası, babaannesi, amcası ve halası.

Dil ve Anlatım: Kitapta dil bilgisi kurallarına dikkat edilmiş, yabancı ve telaffuzu zor kelimelere neredeyse hiç yer verilmemiştir. Anlatım yalın ve akıcıdır, resimlerle desteklenmiştir.

Kitabın Önemi: Hey Küçük adlı öykü çocukların da dinlenilme, düşüncelerini özgürce ifade etme, kendileriyle ilgili konularda karar verme gibi haklarının olduğunu farklı örneklerle vurgulayan, katılım hakkına dikkat çeken bir kitaptır.

Tablo 4.5 “Hey Küçük!” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam %
Yaşama Hakkı	Ebeveyn sorumlulukları (madde 18)	1	%2,9	5	%14,7
	Uygun yaşam standardına sahip olma hakkı (madde 27)	1	%2,9		
	Boş zamanlarını değerlendirme hakkı (madde 31)	3	%8,9		
Gelişme Hakkı	Eğitim hakkı (madde 28-29)	4	%11,8	4	%11,8
Korunma Hakkı	Şiddete karşı korunma hakkı (madde 19)	7	%20,6	7	%20,6
Katılım Hakkı	Kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı (madde 12)	15	%44,1	15	%44,1
	Görüşlerini ifade etme hakkı (madde 13)	3	%8,8		
	Toplam	34	%100		

Tablo 4.5 incelendiğinde “Hey Küçük!” adlı kitapta sırasıyla en fazla katılım hakkı, korunma hakkı, yaşama hakkı ve gelişme hakkına yer verildiği görülmektedir.

Yaşama hakkı; ebeveyn sorumlulukları, uygun yaşam standardına sahip olma hakkı ve boş zamanlarını değerlendirme hakkı olmak üzere üç ayrı alt kategoride yer almaktadır. Ebeveyn sorumlulukları alt kategorisine ait bir ifade bulunmaktadır:

“Annem: “Hah, baban da geldi; haydi, sofraya oturacağız,” dedi, çıktı odadan.” (s.25)

Yaşama hakkı, uygun yaşam standardına sahip olma hakkı alt kategorisinde bir ifade bulunmaktadır:

“Apartman kapısından girdiğimde, biraz sonra annemin beni nasıl karşılayacağını adım gibi biliyordum aslında.” (s.17)

Yaşama hakkı, boş zamanlarını değerlendirme alt kategorisine ise şu ifade örnek verilebilir:

“Cuma günü, okul çıkışı hep birlikte sinemaya gittik arkadaşlarla.” (s.17)

Gelişme hakkı, eğitim hakkı alt kategorisinde yer almaktadır:

“Geçen hafta her gün arka arkaya sınav vardı.” (s.17)

“Sağolsun, bana yardım etti de toplayabildim. Ben de ona bir çay ısmarlayayım dedim, sohbet ediyorduk. Ne içersin ?” “Teşekkür ederim...” “Bir çay içseydin... Sıcak bir şey, yağmurda iyi gelir.” “Yok, teşekkür ederim.” (s.23-24)

Korunma hakkı, şiddete karşı korunma hakkı alt kategorisi ile yer almaktadır:

“Babam gibi değildir, üstüme filan yürümeye kalkmaz ama kaşlarını çatmış, yüzünü karartmış olarak bakıyordu.” (s.17)

“Sonra... Artık ezberlediğim laflar, annemden: “Büyüklerin her dediğine cevap verilmez.” “Büyüklerin her sorduğuna cevap verilir.” “Büyükler bizim iyiliğimiz için konuşur.” “Büyükler bizim iyiliğimiz için çalışır.” (s.20)

Bu ifadelerde çocuğa fiziksel ve duygusal şiddet uygulandığına dair olumsuz örnekler olduğu görülmektedir.

Katılım hakkı; kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı ile görüşlerini ifade etme hakkı alt kategorilerinde yer almaktadır. Kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Artık karar verin,” dedim. “Küçük bir çocuk muyum ben; yoksa kocaman bir adam mı? Bileyim de ona göre davranayım.” (s.28)

Katılım hakkı, görüşlerini ifade etme hakkı alt kategorisine ise şu ifade örnek verilebilir:

“Annem konuştu. Ben cepten yazdım. Annem konuştu, ben cepten cevap verdim. En sonunda, “Tamam anne ya, çocuk muyum ben ?” diye yazdım.” (s.25)

Örnek ifadelerden çocuğun, kendini doğrudan ya da iletişim araçları aracılığıyla özgürce ifade edebildiği görülmektedir.

4.6 Ormandaki Dev Kitabı

Olay Örgüsü: Anne Tavşan, susayan yavrularının ihtiyaçlarını gidermek için onları temkinli bir şekilde Kumdere’ye götürür. Kumdere’de karşılaştığı hayvan dostları onlara bir devin var olduğunu haber vererek uyarır. Ancak hayvanlar gördükleri devin görüntüsünü bambaşka şekillerde tarif etmektedir. Uzun süren tartışmalarının sonunda, yeniden karşılırlarına çıkan dev sandıkları canlının aslında ne olduğu ortaya çıkar.

Karakterler: Anne Tavşan: üç tane yavrusu vardır. Onları su kaynağına götürdüğünde bir devin varlığından haberdar olur.

Karınca: Anne Tavşanı, ormanda beş bacaklı bir dev gördüğü konusunda uyarır.

Sincap: Anne Tavşanı, neredeyse yüz sincabın sırtında oturabileceğı genişlikte bir dev gördüğü konusunda uyarır.

Kunduz: Anne Tavşanı, yürüdüğünde yerleri sarsan bir dev gördüğü konusunda uyarır.

Kurbağa: Anne Tavşanı, ormanda kocaman bir dev gördüğü konusunda uyarır.

Dil ve Anlatım: Ormandaki Dev öyküsünün daha iyi anlaşılabilmesi için anlatım resimlerle desteklenmiştir. Anlaşılması güç, yabancı kelimeler kullanılmamıştır. Çocuk seviyesine uygun kolayca anlaşılabilir kelimeler seçilmiştir. Kitap fabl türünde bir eserdir, hayvanlara kişileştirme yapılmıştır.

Kitabın Önemi: Kitap; hayatta tek bir doğrunun olmadığı, herkesin doğrusunun farklı olabileceğini vurgulayan, olaylara önyargılı davranılmaması gerektiğini düşündüren bir eserdir.

Tablo 4.6 “Ormandaki Dev” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam %
Yaşama Hakkı	Yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı (madde 6)	3	%37,5	7	%87,5
	Ebeveyn sorumlulukları (madde 18)	3	%37,5		
	Uygun yaşam standardına sahip olma hakkı (madde 27)	1	%12,5		
Gelişme Hakkı	Eğitim hakkı (madde 28-29)	1	%12,5	1	%12,5
Korunma Hakkı	-	-	-	-	-
Katılım Hakkı	-	-	-	-	-
Toplam		8	%100	8	%100

Tablo 4.6’da görüldüğü üzere “Ormandaki Dev” adlı kitapta en çok yaşama hakkı, ardından gelişme hakkı yer almaktadır. Korunma hakkı ve katılım hakkına yer verilmemiştir. Yaşama hakkı kategorisi; yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı,

ebeveyn sorumlulukları ve uygun yaşam standardına sahip olma hakkı alt kategorileri ile yer almaktadır.

Yaşama hakkı, yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Herhangi bir tehlikeyle karşılaşmamak için fundalıkları kendilerine siper ederek yürüdüler.” (s.7-10)

Yaşama hakkı, ebeveyn sorumlulukları alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Yavrular hemen suya koşarken Anne Tavşan biraz geride durup: “Bir gözünüz bende olsun,” diye uyardı onları.” (s.10)

Yaşama hakkı, uygun yaşam standardına sahip olma hakkı alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir

“Önde yavrular, arkada Anne Tavşan... Yuvalarına bir an önce ulaşmak için çalılıkların arkasında kayboldular.” (s.45)

Örnek ifadelerde tavşanlara kişileştirme yapılarak annenin yavrularının temel yaşam ihtiyaçlarını karşıladığı görülmektedir.

Gelişme hakkı, eğitim hakkı alt kategorisinde yer almaktadır:

““Hepinize ayrı ayrı çok teşekkür ederim,” dedi.” (s.45)

Nezaket ifadelerinin metinlerde kullanılması, çocuk okurun derslerde öğrendiği bilgileri pekiştirmesini sağlayarak eğitim hakkına katkı sağlamaktadır.

4.7 Mor Benekli Kitabı

Olay Örgüsü: Ahmet'in babası yeni doğan kuzunun sorumluluğunu Ahmet'e vermiştir. Ahmet uzun uzun düşündükten sonra kuzunun adını Mor Benekli koymuştur. Kuzuya gözü gibi bakmaktadır, elleriyle topladığı taze otları yedirmektedir. Ancak Mor Benekli'nin biraz daha büyüdüğünde artık diğer koyunlar gibi çobanla birlikte çayirlara gitmesi gerekiyordur. Ahmet bu duruma çok üzülmüştür, Mor Benekli'de çayirlara gidip gelmeye bir türlü alışamamıştır. Babası Mor Benekli'nin alışana kadar Ahmet ile gidip gelmesini söyler. Ahmet kuzusuna eşlik eder.

Bir gün Ahmet arkadaşlarıyla oyuna dalmıştır ve Mor Benekli'yi çayırdan almayı unutmuştur. Aklına geldiğinde hemen kuzusunu almaya koşar. Ancak çayırılıkta karşısına hiç beklemediği, onu korkutan varlıklar çıkar. Mor Benekli'yi alamadan eve döner, babasına başına gelenleri anlatır. Babası karşısına çıkan bu varlıkları merak eder ve Ahmet ile birlikte Mor Benekli'yi almaya giderler. Yolda karşılarına çıkan bu ürkütücü varlıkların ne olduğu ortaya çıkar.

Karakterler: Ahmet: köyde yaşayan küçük bir çocuktur. Babasının emanet ettiği kuzunun bakımını üstlenmiştir.

Mor Benekli: Ahmet'in benekli kuzusudur.

Yardımcı karakterler: Ahmet'in annesi ve babası.

Dil ve Anlatım: Mor Benekli öyküsü çocuklar için kolay anlaşılır anlatıma sahiptir. Çocukların anlamasında ve telaffuz etmesinde zorlanacağı kelimeler bulunmamaktadır. Bazı betimlemelerin daha iyi anlaşılabilmesi için resimlerle somutlaştırılmıştır.

Kitabın Önemi: Kitapta bir çocuğa kuzu bakımının sorumluluğu verilmiştir. Bu konu işlenerek çocukların da yaşlarına uygun şekilde sorumluluklar verildiğinde yerine getirebileceğine dikkat çekiliyor. Aynı zamanda bazen doğru olduğunu sandığımız

şeylerin arkasında farklı gerçekler yatabileceği, korkuların aileyle paylaşılması gerektiği, korkuları aşmak için birlik ve cesaret gerektiği mesajı içeriyor.

Tablo 4.7 “Mor Benekli” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

<i>Kategori</i>	<i>Alt Kategori</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>Toplam f</i>	<i>Toplam %</i>
Yaşama Hakkı	Ebeveyn sorumlulukları (madde 18)	1	%8,3	1	%8,3
Gelişme Hakkı	Eğitim hakkı (madde 28-29)	6	%50	6	%50
Korunma Hakkı	-	-	-	-	-
Katılım Hakkı	Kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı (madde 12)	5	%41,7	5	%41,7
	Toplam	12	%100	12	%100

Tablo 4.7 incelendiğinde “Mor Benekli” adlı kitapta sırasıyla en fazla gelişme hakkı, katılım hakkı ve yaşama hakkı kategorilerine yer verildiği görülmektedir. Korunma hakkına ise yer verilmemiştir.

Yaşama hakkı, ebeveyn sorumlulukları alt kategorisi ile yer almaktadır:

“Babası sarıldı Ahmet’e: “Sakin ol oğlum, korkacak bir şey yok,” dedi.” (s.29)

Bu ifadeden babanın, ihtiyaç duyduğunda çocuğun duygusal ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunu yerine getirdiği görülmektedir.

Gelişme hakkı, eğitim hakkı alt kategorisinde yer almaktadır:

“Ahmet o gün, Benekli’ye iki eliyle destek verdi ve düşmeden yürümeyi öğrenmesine yardım etti.” (s.11)

“Ertesi gün, Mor Benekli ve Ahmet çayırılığa birlikte gittiler. Ahmet biraz bekledi. Benekli, tazecik, yemyeşil çimenleri yemeye dalınca sessizce uzaklaştı oradan. Akşam da hava kararmadan gidip aldı.” (s.18)

Örnek ifadeler, çocuğun sorumluluk duygusunu geliştirecek yönde derslerde de hedeflenen kazanımları pekiştirerek eğitim hakkına katkı sağlamaktadır.

Katılım hakkı, kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı alt kategorisinde yer almaktadır:

“Tamam, buldum! Adı, Mor Benekli olsun!” diye bağırdı.” (s.11)

“Ama başka yoldan gidelim baba! O yolda kurtlar, ayılar, öküler var!” (s.31)

4.8 Toparlacık Nokta ve Arkadaşları Kitabı

Olay Örgüsü: Bir gün nokta sadece cümlelerin sonunda durmaktan sıkılmış, yeni yerleri merak etmiş. O sırada çocuklar için yazdığı kitabı tamamlamak üzere olan yazara seslenmiş. Kendisinden yardım isteyen noktayı gören yazar şaşırılmış ve noktayı; virgül, iki nokta, üç nokta gibi çeşitli noktalama işaretlerine çevirerek cümleler içinde gezinmesini sağlamış.

Karakterler: Nokta: sürekli cümlenin sonunda bulunmaktan sıkılan bir noktalama işaretidir.

Yazar: çocuk kitabı yazmaktadır ve o sırada kendisine seslenen Nokta’ya yardım etmiştir.

Yardımcı karakterler: kitap okuyan çocuklar, çeşitli noktalama işaretleri.

Dil ve Anlatım: Toparlacık Nokta ve Arkadaşları öyküsü, noktalama işaretlerini öğrenmiş çocukların anlayabileceği seviyede bir konuya sahiptir. Benzer cümle tekrarları ile anlatımda uyum ve ahenk sağlanmıştır. Yabancı ya da anlaşılması güç kelimeler bulunmamaktadır. Noktalama işaretlerine çeşitli görsellerle yer verilerek anlatım desteklenmiştir.

Kitabın Önemi: Öykü; noktalama işaretlerini öğrenen çocukların konuyu pekiştirebileceği, akıllarında kalıcı olabilmesi için okuyabileceği eğlenceli bir kurguya sahiptir. Öykünün ardından noktalama işaretlerini daha iyi anlayabilmeleri için mini bir yazım kılavuzuna da yer verilmiştir.

Tablo 4.8 “Toparlacık Nokta ve Arkadaşları” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

<i>Kategori</i>	<i>Alt Kategori</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>Toplam f</i>	<i>Toplam %</i>
Yaşama Hakkı	-	-	-	-	-
Gelişme Hakkı	Eğitim hakkı (madde 28-29)	17	%100	17	%100
Korunma Hakkı	-	-	-	-	-
Katılım Hakkı	-	-	-	-	-
Toplam		17	%100	17	%100

Tablo 4.8’de “Toparlacık Nokta ve Arkadaşları” adlı kitapta sadece gelişme hakkına yer verildiği, yaşama hakkı, korunma hakkı ve katılım hakkına yer verilmediği görülmektedir.

Gelişme hakkı, eğitim hakkı alt kategorisinde yer almaktadır:

“Nokta, harfler dünyasının trafik polisiymiş. O toparlacık haliyle kitap ve yazılarda cümlelerin sonunda durur, boyundan büyük işler başarmış.” (s.8)

“Cümlelerin sonunda Ünlem olduğu için baştaki nokta, kendisine seslenen arkadaşını rahatça duymuş, bu kez...” (s.33)

Örnek ifadeler, çocuğun Türkçe dersinde hedeflenen kazanımları elde etmesini destekleyerek eğitim hakkına katkı sağlamaktadır.

4.9 Su Kardeşler Kitabı

Olay Örgüsü: Çocuk bir yaz günü serinlemek için ırmağa girer, oyunlar oynar. Irmaksu'yla tanışır. Çok sıcak bir gün ağaç gölgesinde serinlerken Irmaksu ile sohbet başlar. Su kardeşler, yağmur yağmamasından dolayı nerdeyse birbirlerini kaybedeceklerdir. Irmaksu bu konuda dertlidir ve sıkıntılarını çocuğa anlatır. Susuz, sıkıntılı günlerini birbirleriyle yardımlaşarak aşmışlardır.

Karakterler: Çocuk: sıcak bir yaz günü ırmağa girer.

Irmaksu: çocuğun serinlemek için girdiği ırmaktır.

Su Kardeşler: Irmaksu, Deresu, Gölsu, Nehirsu, Denizsu, Okyanussu'dan oluşur. Sıkıntılı, kurak günleri birbirleriyle sularını paylaşarak aşmışlardır.

Dil ve Anlatım: Su Kardeşler öyküsünde devrik ve eksilteli cümlelere bolca yer verilmiştir. Telaffuzu zor kelime yoktur. Kelime ve cümleler açık, anlaşılırdır. Anlatımda görsellere de yer verilmiştir.

Kitabın Önemi: Öyküde günümüzün ciddi sorunlarından olan kuraklığa, su kaynaklarının tükenmesine yer verilerek önemli bir konuya değinilmiştir. Su Kardeşlerin birbirleriyle dayanışma içinde hareket etmesi ise yardımseverlik değerinin önemine dikkat çekmektedir.

Tablo 4.9 “Su Kardeşler” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam %
Yaşama Hakkı	Boş zamanlarını değerlendirme hakkı (madde 31)	4	%100	4	%100
Gelişme Hakkı	-	-	-	-	-
Korunma Hakkı	-	-	-	-	-
Katılım Hakkı	-	-	-	-	-
	Toplam	4	%100	4	%100

Tablo 4.9’da görüldüğü üzere “Su Kardeşler” adlı kitapta yalnızca yaşama hakkı kategorisine yer verilmiştir. Gelişme hakkı, korunma hakkı ve katılım hakkına yer verilmemiştir.

Yaşama hakkı, boş zamanlarını değerlendirme hakkı alt kategorisi ile yer almaktadır:

“Balıklarla elim sende oynamıştık sonra.” (s.7)

“Çoğu zaman ben oynamaktan yoruluyordum, o hiç yorulmuyordu.” (s.9)

4.10 Penceredeki Kuş Kitabı

Olay Örgüsü: Ayça ve ailesi eski mahallelerinden yüksek binaların olduğu bir siteye taşınmışlardır. Yeni evlerinde Ayça’nın geniş, güzel ve yüksek ağaç manzaralı bir odası vardır. Başta taşınmak istemeyen Ayça yeni evlerini görünce hemen alışmıştır. Ayça odasında akşam üzerleri vakit geçirirken hep aynı vakitlerde bir kuş penceresine konmakta ve gagasıyla cama vurarak ilginç hareketler yapmaktadır. Ayça kuşun bir ihtiyacı olduğunu düşünmektedir ama bir türlü anlayamamaktadır.

Bir gün Ayça’nın teyzesi yeni evlerine ziyarete gelir. Kuşu ona da gösterirler. Kuşun hareketlerine hala bir anlam verememektedirler. Teyzesi evine dönerken Ayçaların evine dışardan bakar. Kuşun aslında penceredeki ağaç yansımalarına konmaya çalıştığını fark eder. Sonunda kuşun eve ziyaretlerinin sebebi anlaşılır.

Karakterler: Ayça: yeni bir siteye taşınmış çocuktur.

Kuş: Ayça’nın odasının penceresine her akşamüzeri gelir.

Selma: Ayça’nın teyzesidir.

Yardımcı karakterler: Ayça’nın annesi, babası ve arkadaşları.

Dil ve Anlatım: Penceredeki Kuş adlı eserde akıcı, anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Yabancı kelimelere yer verilmemiştir. Anlatım resimlerle desteklenmiştir.

Kitabın Önemi: Kitapta ormanlık, ağaçlık alanlara zarar verilip hızla betonlaşmanın ilerlediği günümüzde, canlıların yaşamını insanların olumsuz yönde etkilediğine dikkat çekiliyor. Yazar öykü boyunca merak duygusu uyandırıyor ve şaşırtıcı bir sonla okuyucuyu düşündürüyor.

Tablo 4.10 “Penceredeki Kuş” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam %
Yaşama Hakkı	Ebeveyn sorumlulukları (madde 18)	6	%20	15	%49,9
	Uygun yaşam standardına sahip olma hakkı (madde 27)	8	%26,6		
	Boş zamanlarını değerlendirme hakkı (madde 31)	1	%3,3		
Gelişme Hakkı	Eğitim hakkı (madde 28-29)	10	%33,4	10	%33,4
Korunma Hakkı	-	-	-	-	-
Katılım Hakkı	Kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı (madde 12)	5	%16,7	5	%16,7
	Toplam	30	%100	30	%100

Tablo 4.10’da “Penceredeki Kuş” adlı kitapta sırasıyla en fazla yaşama hakkı, gelişme hakkı ve katılım hakkına yer verilmiştir. Korunma hakkına ise yer verilmemiştir. Yaşama hakkı; ebeveyn sorumlulukları, uygun yaşam standardına sahip olma hakkı ve boş zamanlarını değerlendirme hakkı alt kategorileri ile yer almaktadır.

Yaşama hakkı, ebeveyn sorumlulukları alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Kuşun, bir türlü anlaşılamayan bu tuhaf davranışları akşam, sofrada uzun uzun konuşuldu. Daha doğrusu, Ayça anlattı uzun uzun.” (s.41)

Yaşama hakkı, uygun yaşam standardına sahip olma hakkı alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Babası, yakında yeni evlerine taşınacaklarını söylediğinde nasıl sevinmişti Ayça. Annesi de öyle. Yeni evlerini anlata anlata bitiremiyordu. “Görsen ne kadar güzel olmuş. Sitenin içinde... Beşinci bloğun beşinci katı. Senin odan, ne kadar geniş biliyor musun Ayça? Düşünsene, bu odanın iki katı... Masan, bilgisayarın, elbise dolabın, kitapların... Sıkış tıkış olmayacak artık!” (s.13)

Yaşama hakkı, boş zamanlarını değerlendirme hakkı alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Ayça, yatağına uzanmış bir kitabın sayfalarını karıştırıyordu.” (s.24)

Gelişme hakkı, eğitim hakkı alt kategorisi ile yer almaktadır:

“O gün okula geldiğinde heyecan içindeydi.” (s.9)

“Kuşu gördüğü günden beri bir türlü bitiremediği ödevlerini tamamlaması gerekiyordu. Çantasından kitabını çıkarıp masasına oturdu. İlk soruyu okudu, düşünmek için başını kaldırdığında göz göze geldi kuşla. Saçlarını önüne düşürüp sorunun yanıtını bulmaya çalıştı.” (s.49-51)

Katılım hakkı, kendini ifade etme ve dinlenilme alt kategorisi ile yer almaktadır:

“Akşam babası gelince her şey, büyük bir heyecanla ona da anlatıldı. Hiç konuşmadan, arada bir başını sallayarak onu dinleyen babası, sonunda gülerek, “Sana hoş geldine gelmiştir kızım,” dedi.” (s.34)

“Sandalyesini biraz geri çektikten sonra: “Baba,” dedi. “Baba, şimdi biz, bu kuşun evinde mi oturuyoruz?” (s.59)

Örnek ifadeler çocuğun heyecanlı, mutlu ya da öfkeli, üzgün olduğu durumlarda duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebildiğini göstermektedir.

4.11 Maviş Kitabı

Olay Örgüsü: Maviş, mavi rengi çok seven bir öğrencidir. Altuğ da en az Maviş'in maviyi sevdiği kadar kırmızı rengi seven bir çocuktur. Sedef de diğer iki arkadaşı gibi çok fazla derecede sarı rengi sevmektedir. Bu üç sınıf arkadaşı, birbirleriyle sevdikleri rengin daha önemli olduğuna dair sürekli bir iddia içerisindedirler.

Öğretmenleri Coğrafya dersinde Türkiye'deki bölgelerin en ünlü ürünlerini harita üzerinde göstererek boyamalarını istediği bir ödev vermiştir. Maviş eve gidip ödevini yapmaya başlamıştır. Harita üzerinde mavi olması gereken yerleri keyifle boyamıştır ama sıra diğer renklere geldiğinde canı sıkılmış ve boyamak istememiştir. Maviş'in sinirle söylendiğini duyan annesi, yanına gelmiş ve oğlunun dinlenip ödevini ertesi gün tamamlamasını tavsiye etmiştir.

Annesinin tavsiyesine uyan Maviş o gece rüyasında dünya üzerinde boyama yapmaktadır. Ancak her yeri maviye boyamaya başlayınca, bazı zorluklar yaşamaya başlamıştır. Maviş'in halini gören Güneş, ona gülmeye başlamıştır. Güneşle inatlaşan maviş, her yeri maviye boyadıkça daha da güçlük çekmektedir. Maviş, sabah uyandığında tüm renklerin önemini anlamıştır.

Karakterler: Maviş: Mavi rengi çok seven, inatçı bir çocuktur. Arkadaşları da bu sevgisini çok iyi bilmektedir ve herkes ona bu yüzden Maviş demektedir.

Altuğ: Maviş'in kırmızı rengi çok seven sınıf arkadaşıdır.

Sedef: Maviş'in sarı rengi çok seven sınıf arkadaşıdır.

Güneş: Maviş'in rüyasında Dünya'yı boyarken düştüğü hataları yüzüne vuran bir varlıktır.

Yardımcı Karakterler: Maviş'in öğretmeni, Maviş'in annesi, Maviş'in arkadaşları ve Dünya.

Dil ve Anlatım: Maviş adlı eserde çocuk kitaplarına uygun kelimelere ve cümlelere yer verilmiştir. Resimlere konuya uygun şekilde yer verilmiştir.

Kitabın Önemi: Öyküde tüm renklerin hayatımızdaki anlamı ve önemine dikkat çekilerek farklılıklara saygı vurgulanmaktadır. Ayrıca Güneş’in dilinden bilimsel bilgilere de yer verilerek okuyucu bilgilendirilmektedir.

Tablo 4.11 “Maviş” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam %
Yaşama Hakkı	Ebeveyn sorumlulukları (madde 18)	5	%10,8	8	%17,4
	Uygun yaşam standardına sahip olma hakkı (madde 27)	1	%2,2		
	Boş zamanlarını değerlendirme hakkı (madde 31)	2	%4,4		
Gelişme Hakkı	İsim ve vatandaşlık, ana babasını bilme (madde 7)	2	%4,4	33	%71,8
	Eğitim hakkı (madde 28-29)	31	%67,4		
Korunma Hakkı	-	-	-		
Katılım Hakkı	Kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı (madde 12)	5	%10,8	5	%10,8
	Toplam	46	%100	46	%100

Tablo 4.11 incelendiğinde kitapta sırasıyla en fazla gelişme hakkı, yaşama hakkı ve katılım hakkı yer almaktadır. Korunma hakkına ise yer verilmemiştir. Yaşama hakkı; ebeveyn sorumlulukları, uygun yaşam standardına sahip olma hakkı ve boş zamanlarını değerlendirme hakkı alt kategorilerinde yer almaktadır.

Yaşama hakkı, ebeveyn sorumlulukları alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Annesi, “Kahvaltı hazır!” diye seslendiğinde, ödev çoktan tamamlanmıştı. Şimdi tek bir isteği vardı: kahvaltısını yapıp hemen okula koşmak, gördüğü düşü Sedef’le Altuğ’a anlatmak, onlarla paylaşmak!” (s.57)

Yaşama hakkı, uygun yaşam standardına sahip olma hakkı alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Akşam, okuldan eve dönerken, hepsi de, en güzel rengin kendi sevdikleri renk olduğuna inanıyordu hala...” (s.18)

Yaşama hakkı, boş zamanlarını değerlendirme hakkı alt kategorisine ders çalışmaktan yorgun düşen bir çocuğun zamanını dinlenerek değerlendirebileceğini aktaran şu ifade örnek verilebilir:

“Sabah tamamlarsın Mavişçiğim... Dinlenmiş olarak kalkarsın sabah, sakın sakın yaparsın” (s.24)

Gelişme hakkı; isim ve vatandaşlık, ana babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkı ile eğitim hakkı alt kategorilerinde yer almaktadır. Gelişme hakkı, isim ve vatandaşlık, ana babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkı alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Övüne övüne kaç kere anlatmıştı Altuğ’a, “İlk hecesi ‘al’ olduğu için senin adını Altuğ koydum,” diye.” (s.16)

Örnek ifade çocuğun isim hakkını kullandığını göstermektedir.

Gelişme hakkı, eğitim hakkı alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Öğretmen derste, dünya denizlerinden sonra Türkiye denizlerinin ve Türkiye’nin haritasını çizmiş; hangi bölgede ne yettiğini anlatmıştı uzun uzun.” (s.19)

Katılım hakkı, kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı alt kategorisinde yer almaktadır:

“O ana kadar konuyla pek ilgilenmiyormuş gibi görünen Altuğ, başını kaldırdı birden: “Hiç de değil, dünyanın en güzel rengi kırmızıdır... Kırmızı, o kadar güzeldir ki, dünyanın her yerinde bulunur, hem de çok!”” (s.12)

“Maviş, iki elini havada sallayarak, sesini yükseltti: “Sevmiyorum işte! SEVMİYORUM! SEVMİYORUM!” Annesi, sesini yükseltmeden sordu: “Nedir sevmediğin yavrum?” “Ne olacak? ÖTEKİLERRR!” “Ötekiler mi? Onlar da kim?” “Ötekiler işte... SARI! YEŞİL! TURUNCU! KIRMIZI!”” (s.23-24)

4.12 Palavracılar Kralı Kitabı

Olay Örgüsü: Kitabın ana karakteri çocuğun Palavracılar Kralı Keyifli adlı bir dedesi vardır. Keyifli’yi görmek ve vakit geçirmek çok zordur. Çünkü Keyifli tam bir av tutkunudur. Avcılık yaptığı zamanlarda başından inanılmaz olaylar geçmiştir.

Başından geçen olayları abartarak anlatmayı sevdiği için insanlar ona Palavracılar Kralı demektedir. Kitap boyunca Palavracılar Kralı Keyifli’nin başından geçen ilginç olayları torununa anlattığı öyküler yer almaktadır.

Dil ve Anlatım: Palavracılar Kralı öyküsünde çocukların kelime hazinesini geliştirebilecek kelimelere yer verilmiştir. Anlatımı destekleyen resimler bulunmaktadır.

Kitabın Önemi: Kitapta avcılıkla ilgili çeşitli aydınlatıcı bilgiye eğlenceli, ilgi çekici bir şekilde yer verilmiştir. Ancak sigara içmek, şarap içmek gibi çocuklara kötü örnek olabilecek davranışlar da bulunmaktadır.

Tablo 4.12 “Palavracılar Kralı” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam %
Yaşama Hakkı	Boş zamanlarını değerlendirme hakkı (madde 31)	7	%100	7	%100
Gelişme Hakkı	-	-	-	-	-
Korunma Hakkı	-	-	-	-	-
Katılım Hakkı	-	-	-	-	-
Toplam		7	%100	7	%100

Tablo 4.12’de “Palavracılar Kralı” adlı kitapta yalnızca yaşama hakkı kategorisine yer verilmiştir. Gelişme hakkı, korunma hakkı ve katılım hakkı yer almamaktadır.

Yaşama hakkı, boş zamanlarını değerlendirme hakkı alt kategorisi ile yer almaktadır:

“Bu öyküleri, ağzım açık, hayran hayran dinlediğim büyüklerden birine, bir gün dayanamayıp sormuştum: “Bütün bunlar, gerçek mi, yalan mı ?” diye.” (s.8)

“Elinizde tuttuğunuz kitaptaki öyküler onun ağzından duyduğum, dinlediğim öyküler.” (s.28)

Örnek ifadeler çocuğun boş zamanlarını öykü dinleyerek değerlendirdiğini göstermektedir.

4.13 Sarıtaş Kitabı

Olay Örgüsü: Aralı ve ailesi taylarıyla birlikte köyde mutlu bir hayat sürmektedir. Aralı’nın oğlu Canca ile taylar birlikte oynayarak arkadaş olmuşlardır. Günleri keyifle geçip giderken çeşitli sebeplerle atlar ya yıldıya gönderilmiş ya da başkasına satılmıştır. Sadece Sarıtaş yarışlara katılması sebebiyle özel ilgi görmektedir.

Aralı atları sayesinde zamanla o kadar zengin olmuştur ki artık tarla sürmek için traktör almıştır. Taylara ihtiyacı kalmamıştır. Bu haberi alan taylardan Alperçem ve Gülperçem, yaşlanıp yıldıya gönderilmeyi beklemek yerine, gençken kaçıp doğada yaşayabilmeyi düşünmeye başlamıştır. Sarıtaş’a da kendileriyle kaçıp gelmesi için teklifte bulunurlar. Sarıtaş bu teklifi reddeder ve kardeşlerini küçümser. Ancak at yarışları bitip motor yarışları başladığında, Sarıtaş kardeşlerini dinlemediği için çok pişman olmuştur.

Karakterler: Aralı: sonradan zenginleşen çiftlik sahibidir.

Canca: Aralı’nın oğludur.

Sarıtaş: Aralı’nın yarışlara özenle hazırladığı atıdır.

Anakız: çiftlikteki yaşlı atlardandır, sahibi onu yıldıya göndermiştir.

Akkız: çiftlikteki yaşlı atlardandır, sahibi onu başkasına satmıştır.

Alperçem ve Gülperçem: Sarıay'ın kardeşleridir.

Dil ve Anlatım: Sarıay çocuk romanında anlaşılabilir, telaffuzu kolay kelimeler kullanılmıştır. Anlatım resimlerle zenginleştirilmiştir.

Kitabın Önemi: Romanda Sarıay'ı sahibi diğer taylardan ayrı tutarak özenle, en taze otlarla besleyerek, ayrıcalıklı yetiştirmektedir. Bu ayrıcalıklı yaşam zamanla Sarıay'ın kardeşlerine tepeden bakmasına sebep olmaktadır. Ancak sonunda kibri onu hiç beklemediği bir sona götürür.

Başta Canca ve taylar kardeş gibi oyunlarla, sevgiyle büyüyüp bir aile gibi olurken, Aralı'nın para hırsı sebebiyle birbirlerinden uzaklaşmış ve dağılmışlardır. Çocukların okuduğunda çıkaracağı dersler bulunmaktadır.

Tablo 4.13 “Sarıay” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam %
Yaşama Hakkı	Ebeveyn sorumlulukları (madde 18)	2	%8,4	17	%70,9
	Uygun yaşam standardına sahip olma hakkı (madde 27)	3	%12,5		
	Boş zamanlarını değerlendirme hakkı (madde 31)	12	%50		
Gelişme Hakkı	Eğitim hakkı (madde 28-29)-	5	%20,9	5	%20,9
Korunma Hakkı	Şiddete karşı korunma hakkı (madde 19)	1	%4,1	1	%4,1
Katılım Hakkı	Kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı (madde 12)	1	%4,1	1	%4,1
	Toplam	24	%100	24	%100

Tablo 4.13'te görüldüğü üzere “Sarıtay” adlı kitapta sırasıyla en çok yaşama hakkı, gelişme hakkı yer almaktadır. Ardından ise korunma hakkı ve katılım hakkı eşit şekilde yer almaktadır. Yaşama hakkı; ebeveyn sorumlulukları, uygun yaşam standardına sahip olma hakkı ve boş zamanlarını değerlendirme hakkı alt kategorilerinde yer almaktadır.

Yaşama hakkı, ebeveyn sorumlulukları alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Canca öz oğlum, iki tane üvey kızım vardı, Alperçem’le, Gülperçem. Bunlara Sarıtay da katıldı, onca zaman bir çatı altında yedik içtik, yattık, oynamayıp da ne yapsınlar?” (s.18)

Yaşama hakkı, uygun yaşam standardına sahip olma hakkı alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Dönüp gölgesine bakınca zamanın bu kadar çabuk geçmesine şaşarak, “Evet, hadi bakalım evlerimize, neredeyse akşam olacak, baksanıza gölgelerimiz ne kadar çok uzamış,” dedi.” (s.30)

Örnek ifadeden içinde çocuğun da bulunduğu canlıların, barınma ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir yuvalarının olduğu anlaşılmaktadır.

Yaşama hakkı, boş zamanlarını değerlendirme alt kategorisine şu ifade örnek verilebilir:

“Tahta ile kaplı yanda Sarıtay’la Canca uzun atlama oynarken, köylüler içeri girmiş oldu.” (s.18)

Örnek ifadede çocuğun boş zamanlarını oyun oynayarak değerlendirebildiği görülmektedir.

Gelişme hakkı, eğitim hakkı alt kategorisinde yer almaktadır:

“Canca atların bütün bakımını üzerine almış, onların bir dediğini iki etmiyordu.” (s.30)

“Canca, sen de taylorla birlikte benim sürdüğüm yerlerin zararlı otlarını toplayacaksın.” (s.37)

Örnek ifadeler okulda hedeflenen kazanımlardan sorumluluk duygusunu destekleyerek eğitim hakkına katkı sağlamaktadır.

Korunma hakkı, şiddete karşı korunma hakkı alt kategorisinde yer almaktadır:

“Kahkahalarla gülerken Canca’yı alaya alıyorlardı.” (s.25)

Çocukların alaya alınması duygusal şiddete örnek olacak şekilde olumsuz bir şekilde örnek ifadede bulunmaktadır.

Katılım hakkı, kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı alt kategorisinde yer almaktadır:

“Hayır, ben girmeyeceğim,” dedi Canca. Anası onu kucakladığı gibi ağlayıp zırlamasına bakmadan içeri götürdü.” (s.46)

Çocuğun isteğini ifade etmesi olumlu bir örnek ifade iken annenin çocuğu dinlememesi olumsuz örnektir.

4.14 Uçankuş’tan Al Haberi Kitabı

Olay Örgüsü: Kitap, Aslan Kral Kork adlı öykünün devamı niteliğindedir. Aslan KralKork orman halkı tarafından şiddete uğramıştır. Bu şaşırtıcı olay medyaya yansımıştır ve Uçankuş bu haberin peşine düşmüş, Aslan KralKork ile röportaj yapmak istemiştir.

Uzun uğraşlar sonucunda röportaj yapmak için Aslan KralKork’a ulaşan Uçankuş, Aslan KralKork başına gelenleri yalanlasa da, TilkiTi ve SincapTeyin’in anlattıklarıyla gerçeklere ulaşır.

Karakterler: Uçankuş: gazetecidir. Aslan KralKork ile röportaj yapar.

Aslan KralKork: ormanların yeni kralıdır.

TilkiTi: Aslan KralKork'un başyardımcısıdır.

ÇakalÇak: Aslan KralKork'un yakın arkadaşıdır. TilkiTİ ile rekabet halindedir. Kralın başyardımcısı olmak istemektedir.

SincapTeyin: Aslan KralKork'un başına gelenlere şahit olmuştur. Uçankuş ile karşılaştığında onu aydınlatır.

Dil ve Anlatım: Uçankuş'tan Al Haberi adlı çocuk romanında akıcı bir dil ve merak uyandırıcı bir anlatım kullanılmıştır. Romanda geçen haber yayınları bir gazete haberi gibi görselleştirilmiştir. Anlatım görsellerle zenginleştirilmiştir.

Kitabın Önemi: Eserde bir olayın görüldüğünden farklı yönleri olabileceğine dikkat çekilmektedir. Gazetecilik mesleği ilgi çekici şekilde çocuklara aktarılmıştır.

Tablo 4.14 “Uçankuş’tan Al Haberi” adlı kitapta çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategori	Alt Kategori	f	%	Toplam f	Toplam %
Yaşama Hakkı	-	-	-	-	-
Gelişme Hakkı	Eğitim hakkı (madde 28-29)	37	%97,4	37	%97,4
Korunma Hakkı	-	-	-	-	-
Katılım Hakkı	Görüşlerini ifade etme hakkı (madde 13)	1	%2,6	1	%2,6
	Toplam	38	%100	38	%100

Tablo 4.14'te “Uçankuş’tan Al Haberi” adlı kitapta sırasıyla en çok gelişme hakkı ve katılım hakkı yer almaktadır. Yaşama hakkı ve korunma hakkına yer verilmemiştir.

Gelişme hakkı, eğitim hakkı alt kategorisinde yer almaktadır:

“Bu konuda dünyada üretilmiş, benim gibi merak böceklerinin hiç vazgeçemeyeceği “işin aslını araştırma” formüllerinin en ünlüsünü bilirsiniz: 5Ne? 1Kim! 1..... Ne oldu? 2..... Ne zaman oldu? 3 ..... Nerede oldu? 4..... Nasıl oldu? 5..... Neden oldu? 1Kim ..... Kim yaptı?” (s.10-11)

“Bir aslanın dört pençesi varsa yirmi aslanın kaç pençesi vardır? Dört çarpı yirmi, seksen!” (s.121)

Örnek ifadeler, çocukların derslerde öğrenmelerinin hedeflendiği bilgileri pekiştirerek eğitim hakkına katkı sağlamıştır.

Katılım hakkı, görüşlerini ifade etme hakkı alt kategorisinde yer almaktadır:

“Tamam, Kral’ın paralanmasını anladık; iyi yazmışsın, güzel yazmışsın da... işin aslı ne?” diyorsanız... gerçekten bunu diyen varsa hala... Buyurun, e-posta adresime yazın! ucankustanalhaberi@yahoo.com... yazın ve Uçankuş’tan alın haberi!” (s.157)

Örnek ifade, çocuk okurun iletişim araçlarını kullanarak görüşlerini ifade etme hakkını kullanmasına imkân sağlamaktadır.

Tablo 4.15 Süleyman Bulut’un çocuk kitaplarında çocuk hakları içeren ifadelerin dağılımı

Kategoriler	f	%
Yaşama hakkı	141	%32,5
Gelişme hakkı	166	%38,2
Korunma hakkı	38	%8,8
Katılım hakkı	89	%20,5
Toplam	434	%100

Tablo 4.15 incelendiğinde Süleyman Bulut’un çocuk kitaplarında sırasıyla en çok gelişme hakkı, yaşama hakkı ve katılım hakkı görülmektedir. Kitaplarda en az ise korunma hakkına yer verilmiştir.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Tartışma

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde kendilerine tanınan tüm hakların çocuklar tarafından bilinmesi gerekir. Çocuk haklarının çocuk kitaplarında yer alması, onların haklarını öğrenip içselleştirmesi açısından oldukça önemlidir. Günümüzde çocuk edebiyatının önemli yazarlarından olan Süleyman Bulut'un eserlerinde çocuk haklarına yer verilme düzeyinin incelendiği bu çalışmada, kitaplarda ilk sırada çocukların gelişme hakları ile ilgili anlatımlara yer verildiği görülmüştür. Gelişme hakkının alt kategorilerinden eğitim hakkına çok fazla yer verildiği, isim ve vatandaşlık hakkına ise tek bir yerde yer verildiği görülmüştür.

Aslan ve Güldenoğlu'nun (2018) çok satılan çocuk kitaplarında çocuk haklarına yer verilme düzeyini inceledikleri çalışmada ve Karaman-Kepenekçi'nin (2010) Türkiye'de çocuklara tavsiye edilen hikayelerde çocuk hakları üzerine yaptığı incelemede gelişme haklarına daha fazla yer verildiği görülmektedir. Bu sonuç Güzen'in (2022) kapsayıcılık ve çocuk hakları açısından resimli öykü kitaplarını incelediği çalışması ve Sarı'nın (2019) çocuk kütüphanelerinde yer alan çocuk kitaplarında, çocuk haklarını incelediği çalışması ile de örtüşmektedir. Bunun sebebi günümüzde okullaşma oranının artması ve ailelerin çocuk eğitime eskisine göre daha fazla önem vermesiyle ilişkilendirilebilir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2022-2023 örgün eğitim istatistikleri, okul öncesi eğitimde beş yaş net okullaşma oranının %85, ilkökul seviyesinde ise %93,8 olduğunu belirtmektedir (TUİK, 2024). Süleyman Bulut'un incelenen kitaplarının çoğunda ana karakter çocuktur. Çocukların çok fazla zamanının okulda geçtiği günümüzde, yazılan eserlerde çocuğun eğitim hakkına fazla yer verilerek kurgulanması bu durumun doğal bir sonucudur denilebilir.

Kuru ve Ünlü Kuru (2021), Süleyman Bulut'un "Çocukların Hakları Var" okuma dizisini çocuk edebiyatı açısından incelemiştir. İncelenen kitaplarda öz Türkçe kullanıldığı, bolca deyim ve ikileme yer verildiği tespit edilmiştir. Yazarın eserlerindeki dil zenginliği, çocukların dil gelişimine katkı sağlayarak gelişme hakkını da olumlu yönde etkilemektedir.

Süleyman Bulut'un eserlerinde ikinci sırada yaşama hakkına dair anlatımlar bulunmaktadır. Yaşama hakkının alt kategorilerinden en çok boş zamanlarını değerlendirme hakkına yer verildiği görülmektedir. Boş zamanlarını değerlendirme hakkı alt kategorisi; çocuğun oyun oynama, dinlenme ve sanatsal, kültürel, sportif aktivitelere katılma gibi zamanını olumlu şekilde değerlendirerek kendini geliştirmesine imkân sağlayacak durumları içermektedir. Yazarın eserlerinde çocuğun zihinsel, fiziksel ve duygusal açıdan ihtiyaçlarını gidererek sağlıklı büyümesi için temel gereksinimlerinden olan oyuna, olumlu alışkanlıklara yönelten karakterler ile olaylar kurgulaması çocukların bu durumlara özendirilmesi, teşvik edilmesi açısından önemli görülmektedir. Yaşama hakkının diğer alt kategorileri ise beslenme, barınma, tıbbi imkanlardan yararlanma, çocuğun ailesinden ilgi ve sevgi görmesi gibi konuları içermektedir. Pulat'ın (2024) çalışmasında incelenen kitaplar arasında en çok yaşama hakkına yer verildiği görülmektedir. Bu kitaplarda yaşama hakkı, en çok uygun yaşam standartlarına sahip olma ve boş zamanlarını oyun oynama, kültürel ve sanatsal aktivitelerle değerlendirme ile ilgilidir. Süleyman Bulut'un eserlerinde yaşama hakkı ikinci sırada yer alsa da yaşama hakkının alt kategorilerinin yer alma düzeyi açısından Pulat'ın (2024) çalışması ile benzerlik göstermektedir.

Türkyılmaz ve Kuş (2014), çalışmalarında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından önerilen 100 Temel Eserde, çocuk hakları açısından en fazla yaşama ve gelişme hakkı ile ilgili ifadelerin yer aldığını ancak bu ifadelerde ağırlıklı olarak olumsuz ifadeler olduğunu tespit etmişlerdir. Bu farklılığın sebebinin araştırılan 100 temel eser içeriğindeki kitapların Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabul edildiği tarihten önce kaleme alındığı için çocuk haklarına önem verilmemesi ve karakterlerin çoğunlukla yetişkin kahramanlardan oluşmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çocuklar için yazılan kitapların çocuklara tavsiye edilmeden önce öğretmenler ve ebeveynler tarafından kontrol edilmesi oldukça önemlidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabulünden önce yazıldığı halde çocuk hakları açısından nitelikli eserler de bulunmaktadır. Todres ve Higinbotham (2013) inceledikleri Dr. Seuss eserlerinde, kitapların 1950'li yıllarda kaleme alınmasına rağmen içeriğinde çocuk haklarına dair hikayelerin bulunduğunu tespit etmiştir. Dr. Seuss'un incelenen kitaplarında kişileştirmelere yer verilerek ana karakterlerin fil ve kaplumbağa olduğu görülmüştür. Süleyman Bulut eserlerinde ise ana karakterler genellikle çocuktur ya da kişileştirme yapılmıştır. Çocukların

edindikleri bilgileri içselleştirmeleri için çocuk edebiyatı eserlerinde çocuk kahramanlar kullanılması olumlu bir etki yaratırken, resimli çocuk kitaplarında kişileştirme yapılması ise sunulan yaşamı çocuğun daha başarılı bir şekilde algılamasını desteklemektedir (Kahraman vd. 2020).

Süleyman Bulut'un eserlerinde üçüncü sırada ise katılım hakkı ile ilgili anlatımların yer aldığı görülmektedir. Özellikle yazarın "Hey Küçük!" adlı eserinde katılım hakkına oldukça yer verilmiştir. Yazarın "Çocukların Hakları var" serisindeki bu kitabın katılım hakkına dikkat çekmek istediği düşünüldüğünde bu sonuç olağandır. Ancak diğer eserlerde katılım hakkına yer verilme oranı düşmüş, kimisinde hiç yer almamıştır. Bu durum Pulat'ın (2024) çocuk haklarını incelediği eserlerde katılım hakkının üçüncü sırada yer alması sonucu ile örtüşmektedir. Ancak çocuğun sosyal yaşamda etkin bir birey olması için eserlerde katılım hakkına yer verilme düzeyinin artırılması, çocuk edebiyatı açısından daha uygun olacaktır (Pulat, 2024).

Maltepe'nin (2013), Aytül Akal'ın öykülerinde çocuk haklarını incelediği çalışmasında incelenen öykülerde çocukların haklarından en fazla katılım hakkına yer verildiği görülmektedir. Bu farklılığın sebebi Aytül Akal'ın öykülerinde iki öykü dışında tüm kitaplarda çocuk karakterler kullanılırken (Maltepe, 2013), Süleyman Bulut'un eserlerinde çocuk karakterlerin yanında kişileştirme yapılarak hayvan veya cansız karakterlerin seçilmesi olabilir. Gündoğdu Ayar'ın (2018) çocukların katılım haklarını incelediği çocuk kitaplarında, çocukların kurgulanan süreçte nesne değil özne konumunda bulunarak ve söz hakkına sahip olarak yer alması, katılım hakkı düzeyini artırmıştır. Çocukların katılım hakkını kullanılabilmeleri için öncelikle katılımın ne olduğunu, neyle ilgili olduğunu ve ne için olduğunu ve bu süreçte rollerinin neler olduğunu anlamaları gerekir (Nayır ve Karaman-Kepenekçi, 2011). Çocuğun katılım hakkının ne olduğunu ve bu süreçte üzerine düşen rolleri anlamasının gerçek yaşamdan esinlenerek kurgulanan çocuk edebiyatı eserleri yoluyla sağlanabileceği düşünüldüğünde çocuk kitaplarında katılım hakkına daha fazla yer verilmesi önemli görülmektedir.

Süleyman Bulut'un eserlerinde dördüncü sırada korunma hakkı ile ilgili anlatımlar yer almaktadır. Bu bulgu Maltepe'nin (2013) çalışması ile Aslan ve Güldenoğlu'nun

(2018) çalışmaları ile örtüşmektedir. Korunma hakkı içeren anlatımlara az yer verilmesi Maltepe'nin (2013) çalışmasında belirttiği gibi günümüz çocuk edebiyatı yazarlarının çocukların duygularını olumsuz yönde etkileyecek yaşam gerçeklerine kitaplarında daha az yer vermek istemeleri olabilir. Fakat korunma hakkı, çocukların haklarını tüm boyutları ile öğrenmeleri açısından çocuk kitaplarında daha fazla yer almalıdır.

Aslan ve Güldenoğlu'nun (2018) çalışmalarına bakıldığında korunma haklarına az şekilde yer verilmesi bu çalışma ile örtüşse de anılan çalışmadaki kitaplarda korunma hakkına çoğunlukla olumsuz yönde yer verildiği görülmektedir. Pulat'ın (2024) çalışmasında, incelenen kitaplarda korunma hakkının ikinci sırada ancak olumsuz ifadelerle yer aldığı görülmektedir. Çocuklara korunma hakkına dair olumsuz durumların yer aldığı kurgular sunulması onların ruhsal gelişimi için uygun değildir (Pulat, 2024). Çocukların kendine ve çevresine güvenebileceği ortamlarda yetişmesi gerekir. Bu yüzden kitaplarda verilen mesajlar, çocukları olumlu yönde desteklemelidir.

Süleyman Bulut'un eserlerinde korunma hakkı, çocuk edebiyatı eserlerinde çocuklara aktarılması istenen şekli ile çocuğa göre yer almaktadır. "Kardeşlik Çemberi" adlı eseri, çocukların korunma haklarından ayrımcılık yasağına özellikle dikkat çekmek amacıyla yazılmış ve çocuklara olumlu örnek olacak bir kurguya sahiptir. "İnsan Okur" adlı eseri çocukları okumaya, öğrenmeye, bilime teşvik ederek sömürü biçimlerinden korunmaya dikkat çeken kısımlar bulundurmaktadır. Ancak çocuklara gerçek yaşamda karşılarına çıkabilecek ihmal ve istismar gibi durumların, cinsiyet ayrımı sebebi ile kız çocuklarına ve özel gereksinimli bireylere uygulanması gereken pozitif ayrımcılığın da çocuk edebiyatı eserlerinde yer alması, onları hayata hazırlamada ve farkındalık yaratma bakımından etkili olacağı düşünülmektedir.

Bilinçli, aydın, demokratik, insan haklarına ve özgürlüklerine saygılı, kendini ifade etme becerileri gelişmiş bireylerden oluşan bir toplum için çocukların haklarını erken yaşta öğrenmesi önemlidir. Çocuklara haklarını öğretme sorumluluğu ise yetişkinlerdedir. Kimi çocuk eğitim-öğretimde derslerde, ders kitaplarında anlatıldığı kadarıyla bu bilince sahip olabilirken kimisi de medya, çocuk yayınları gibi

kaynaklardan daha etkili bilinçlenebilir. Çocuk hakları, yayınlar ile doğrudan anlatılabileceği gibi belirlenen edebi türün içindeki kurguda yer alan örtük mesajlarla da farkındalık oluşturulabilir. Çocuk edebiyatının çocukların hayatındaki yerinin giderek arttığı günümüzde, eserlerde çocuk haklarına yer verilmesi son derece önemlidir.

5.2 Sonuç

Süleyman Bulut'un incelenen eserlerinde elde edilen bulgulardan şu sonuçlar çıkarılmıştır:

- Süleyman Bulut'un incelenen çocuk kitaplarında, en fazla gelişme hakkına yer verildiği görülmektedir.
- Gelişme hakkı, en çok eğitim hakkı alt kategorisi ile yer almaktadır. İsim ve vatandaşlık hakkı alt kategorisi tek bir ifadede yer almıştır.
- Süleyman Bulut'un incelenen çocuk kitaplarında, ikinci sırada yaşama hakkı yer almaktadır.
- Yaşama hakkının alt kategorilerinde ise sırasıyla en çok boş zamanlarını değerlendirme hakkı, ebeveyn sorumlulukları, uygun yaşam standardına sahip olma hakkı, sağlık hakkı ve yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkına yer verilmiştir.
- Süleyman Bulut'un incelenen çocuk kitaplarında, üçüncü sırada katılım hakkı yer almaktadır.
- Katılım hakkı, en çok kendini ifade etme ve dinlenilme alt kategorisi ile yer almaktadır. Görüşlerini ifade etme alt kategorisi daha az yer almıştır.
- Süleyman Bulut'un incelenen çocuk kitaplarında, korunma hakkına daha az yer verildiği tespit edilmiştir.

- Korunma hakkı, sırasıyla en fazla ayrımcılık yasağı, sömürü biçimlerinden korunma ve şiddete karşı korunma alt kategorileri ile yer almaktadır.

5.3 Öneriler

Araştırmada elde edilen bilgiler sonucunda şu önerilerde bulunulabilir:

- Bu çalışmada Süleyman Bulut'un eserleri esas alınmıştır. Çocuk edebiyatı alanında yer alan diğer çocuk kitapları, çeviri eserler çocuk hakları açısından incelenebilir.
- Çocuk hakları hem yetişkinler hem de çocuklar için son derece önemlidir. Çocukların kendilerinin ve başkalarının hakları konusunda bilinçlenmesi için çocuk edebiyatı önemli bir araç olarak kullanılmalıdır.
- Çocuk hakları eğitiminde, çocuk edebiyatı eserlerinin rolü yadsınamaz. Çocuk hakları konulu kitaplar, çocuk hakları eğitiminde ve çocuklara okuma alışkanlığı kazanmaları açısından önerilen kitaplar arasında yer almalıdır.
- Çocuklara haklarını öğretmek için Süleyman Bulut'un eserlerinden yararlanılabilir.
- Çocukların haklarını öğrenip içselleştirebilmesi açısından çocuklar için yazılan eserlerde, çocuk haklarına daha fazla yer verilmelidir.
- Çocuk haklarının tüm boyutları ile öğrenilmesi için çocuk kitaplarında, çocukların yaş düzeyine uygun bir şekilde korunma haklarına dair anlatımlara yer verilme düzeyi artırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ahioğlu Lindberg, E.N. (2012). Çocuk yetiştirme açısından Türkiye'de çocukluğun tarihi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (1), 41-52.
- Akbaş, E. ve Topçuoğlu, R. A. (2009). Modern çocukluk paradigmasının oluşumu-eleştirel bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 95-104.
- Aktaş, Ş. (2009). Edebî metin ve özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15(39), 187-200.
- Akyüz, E. (2021). Çocuk Hukuku: *Çocukların hakları ve korunması*. Pegem Akademi.
- Akyüz, Y. (2019). *Türk eğitim tarihi*. Pegem Akademi.
- Alpay, B. ve Tuna, C. (2021). Okul öncesine yönelik hikâye kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12 (1), 1-14
- Alpöge, G. (2003). Çocuk edebiyatının çocuk gelişimine katkısı. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 24(1), 32-33.
- Arslan, E. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 395-407.
- Arslan, E. (2015). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Arslan, Ü. G. & Orhon, G. (2020). Osmanlı yenileşme hareketleri döneminde çocuk eğitimi. *Instructional Technology and Lifelong Learning*, 1(2), 245-280.
- Aslan, C. (2019). *Çocuk edebiyatı ve duyarlık eğitimi*. Pegem Akademi Yayınları.
- Aslan, C. ve Güldenoğlu, B. N. D. (2018). Çok satılan çocuk edebiyatı kitaplarında çocuk hakları üzerine bir çözümleme. *Prof. Dr. Emine AKYÜZ'e Armağan*, 90.
- Atalay, G. E. (2019). Sosyal Medya ve Çocuk: "Babishko Family Fun TV" İsimli Youtube Kanalının Eleştirel Bir Analizi. *Erciyes İletişim Dergisi Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu Özel Sayısı*, (1), 179-202.
- Avacı, A. (2024). Çocuk haklarının gölgesinde Gazze'nin unutulmuş çocukları. *Ombudsman Akademik*, (Özel Sayı 2 (Gazze)), 562-586.

- Baytal, Y. (2000). Tanzimat ve II. Abdülhamid dönemi eğitim politikaları. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 11(11), 23-32.
- Bilgiç, E. (2009). *John Locke 'un görüşleri ışığında gerçekleştirilebilir eğitim anlayışı*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Bowen, G.A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- Büyükalın, F. S. ve Harmankaya, T. (2019). Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(1), 769-791.
- Canlı, S. K. ve Demirarslan, D. (2020). Çocuk oyun alanlarının tarihi gelişimi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 3(6), 60-75.
- Coşgun, S. (2011). *Eski Yunan 'da çocukların ve gençlerin eğitimi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Çakır, G. (2020). Atatürk dönemi'nde Türkiye'de aile hukuku ve çocuk hakları. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(01), 349-368.
- Çapar, A. (2021). Osmanlı Devleti'nde çocukluk: Kaynaklar, metot, tarihsel ve disiplinlerarası perspektifler. *Tarihyazını*, 3(1), 44-68.
- Çarıkçı, S. (2019). *Çocuk hakları eğitimi programı 'nın ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin çocuk hakları tutum ve farkındalıklarına etkisi*. [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Çeçen, A. (2020). *İnsan hakları*. Astana Yayınları.
- Çelik, M. (2020). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Çelik, T. (2014). Türkiye'de çocuk olmanın tarihi: Doğan kardeş dergisi. H. Ersel (Ed.), *Kazım Taşkent, Yapı Kredi ve Kültür Sanat*. içinde (s.193-232). Yapı Kredi Yayınları.
- Çetinkaya, N. (1998). *Öğretmenlerin ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışının değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Çubukçu, İ. A. (1973). İslam'da kadın hakları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(1-4), 37-44.

- Çüçen, A.K. (2003). İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (2), 27-35.
- Dal, V. (2009). *Farklı kişilik özelliklerine sahip bireylerin risk algılarının tüketici davranışı açısından incelenmesi: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma*. [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Demir, A. (2012). Tarihten Günümüze Çocuk Hakları. *International Journal Of Early Childhood Education Research*, 1(3), 37-47.
- Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2 (2).
- Elkind, D. ve Dönmez, A. (2019). Erik Erikson: İnsanda gelişimin sekiz evresi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 12(1), 27-38. https://doi.org/10.1501/Egifak_00000000613
- Erbay, E. (2009). *Çocuk hakları*. Yeni İnsan Yayınevi.
- Erbay, E. (2011). *Türkiye’de çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaların eleştirel analizi ve bir model önerisi*. [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2002). *Gelişim ve öğrenme*. Arkadaş Yayınları.
- Erdoğan, O. (2017). *Çocuk hakları*. Sıcak Yuva Vakfı.
- Ergün, M. ve Özsüer, S. (2006). Vygotsky’nin yeniden değerlendirilmesi. *Afyonkarahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 269-292.
- Erkut, Z., Balcı, S. ve Yıldız, S. (2017). Tarihsel süreç içinde çocuk. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 2 (3).
- Fazlıoğlu, Z. (2007). *Çocuk hakları sözleşmesinde yer alan “çocuk hakları” konusunda öğretmenlerin ve yöneticilerin bilinç düzeyleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Yeditepe Üniversitesi.
- Franklin, B. (1993). *Çocuk hakları*. Ayrıntı Yayınları.
- Garland, R. (2009). *Daily life of the ancient Greeks*. Greenwood Publishing Group.
- Genç, Ö. (2016). Çocukların Orta Çağ Avrupa’sındaki yeri. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 1(1).

- Gezen, M. (2023). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi nazarında ihmal kavramının Capharnaüm filmindeki Zain karakteri üzerinden incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 203-225.
- Güçlü, S. (2016). Çocukluk ve çocukluğun sosyolojisi bağlamında çocuk hakları. *Sosyoloji Dergisi*, (10zel), 1-22.
- Gündoğdu Ayar, R. (2018). 4-6 yaş resimli çocuk kitaplarında çocuğun katılım hakkının incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Gündüz, M. (2019). Eğitim Tarihi. M. Şişman (Ed.), *Eski Çağ'da eğitim içinde* (ss. 2-29). Anadolu Üniversitesi.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri felsefe – yöntem- analiz*. Seçkin Yayıncılık.
- Güzen, N.M. (2022). *Resimli hikâye kitaplarının kapsayıcılık ve çocuk hakları açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Hassi, M. L., Niemelä, H., Paloniemi, A., Piekkari, J. ve Wolde, K. (2015). Drama in child rights education-developing a pedagogical model. *The European Journal of Social & Behavioural Sciences*, 14(3), 1902-1914.
- Hill, M. ve Tisdall, K. (1997). *Children and society*. Longman.
- Hodgkin, R. ve Newell, P. (1998). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama Elkitabı. Unicef.
- İHOP & ICC Türkiye. (2012). *Çocuk hakları programlaması eğitim seti* (Taslak baskı).
- Kahraman, P. B., Kartal, T., ve Yıldız, S. (2020). Resimli çocuk kitaplarında çocuk hakları. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(2), 138-163.
- Kalan, F. (2017). *Nasihatnâmelerde çocuk*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Karadoğan, U.C. (2019). “Çocuk ve Çocukluk” kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4 (7).
- Karaman Kepenekçi, Y. (2010). An analysis on children's rights in stories recommended for children in Turkey. *Journal of Peace Education* 7(1):65-83.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.

- Kaşıkcı, H. (2020). Büyük Selçuklu Devletinde Gulam Sistemi. *Genç Kalemler Tarih Araştırmaları Dergisi* 6(7), 100-103.
- Kent Kükürtcü, S. (2019). *Çocuk hakları ve demokrasi eğitiminin çocukların demokratik davranışlarına etkisi*. [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Kırpık, C. (2016). *Osmanlı'da şehzade eğitimi*. Ötüken Neşriyat AŞ.
- Kumaş, Z. (2021). Süleyman Bulut'un çocuk romanlarında söz varlığı. [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kurt, S L. (2016). Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16 (36), 99-127.
- Kuru, H. ve Kuru, B. Ü. (2021). Süleyman Bulut'un "Çocukların Hakları Var" Adlı Eserinin Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 101-114.
- Kuşçu, A. D. (2016). Selçuklu devlet yönetiminde kadının yeri ve Altuncan Hatun örneği. *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, (1), 173-191.
- Landsdown, G. (2005). *The evolving capacities of the child*. Innocenti Research Centar.
- Maltepe, S. (2013). Aytül Akal'ın Öykülerinde Çocuk Hakları. *Akademik araştırmalar Dergisi*, (58), 141-156.
- McCarrick, J. (2023). *Disability identity in early childhood: developing a children's book about disability from a social justice perspective*. [Doctoral Thesis]. Alliant International University.
- Merey, Z. (2018). *Çocuk hakları*. Pegem Akademi.
- Morgan, C. T. (2010). *Psikolojiye giriş*. Eğitim Yayınevi.
- Nayır, F. ve Kepenekci, Y. K. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında çocukların katılım hakları. *İlköğretim Online*, 10(1), 160-168.
- Nolte, C. (2013). *The containment of childhood: children's literature and political rights*. [Doctoral Thesis]. University of Hawai.
- Onur, B. (2007). *Çocuk tarih ve toplum*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Orvis, S. W. (1978). *Children's rights as an aspect of creative evolution in the plays of Bernard Shaw*. [Master of Education Thesis]. McGill University.

- Özcan, Ö. (2017). Orta Çağ'dan erken modern döneme çocukluğun tarihsel gelişimi. *Çocuk ve Medeniyet*, 2(4), 91-126.
- Özçelik, S. (2022). *Dede Korkut Oğuz beylerinin destanlaşmış hikayeleri*. Ötüken Neşriyat.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Pegem Akademi.
- Öztürk, H.K. (2017). Çocukluğun tarihsel gelişimi üzerine düşünceler. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 253- 276.
- Pembegül, B. (2019). *TUBİTAK tarafından çocuklara yönelik yayımlanan popüler bilim dergilerinin çocuk hakları açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Polatlar, D. Y. ve Öztürk, M. Ü. (2021). The analysis of picture storybooks aimed at pre-school children in terms of child rights violations. *Educational Research and Reviews*, 16(11), 407-417.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. İmge Kitapevi.
- Pulat, S. (2024). *Çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuk haklarına dair sözleşme kapsamında incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Reed, B.S. (2004). *Sacrificial Lambs: the perils of childhood in Shakespeare*. [Doctoral Thesis]. University of Nebraska.
- Sağlam, M. ve Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1(2).
- Sarı, T. (2019). *Çocuk kütüphanelerinde yer alan çocuk kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi: Ankara ili örneği*. [Yüksek Lisans Tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Sencer, M. (1992). Hak ve özgürlük kavramı. *Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) İnsan Hakları Yıllığı*, 14(1), 3-12.
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve edebiyat*. TUDEM Yayıncılık.
- Şimşek, Ş. ve Bulut, F. (Eds.). (2022). *Çocuk edebiyatı*. Akademisyen Kitabevi.

- Tan, M. (1989). Çağlar boyunca çocukluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22 (1).
- Tavşancıl, E. ve Aslan, A.E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayıncılık.
- Tekin, E. (2017). *Süleyman Bulut'un çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Todres, J. ve Higinbotham, S. (2017). A person's a person: Children's rights in children's literature. In *Children's Rights* (s.429-484). Routledge.
- Todres, J. ve Higinbotham, S. (2015). *Human rights in children's literature: Imagination and the narrative of law*. Oxford University Press.
- Todres, J. ve Higinbotham, S. (2017). A person's a person: Children's rights in children's literature. In *Children's Rights* (s.429-484). Routledge.
- Toptaş, K. (2016). Eski Mezopotamya'da Çocuk. *Anadolu Arşivleri Dergisi*, 10 (1), 55-78.
- Turan, L. (2002). Çocuk edebiyatının problemleri ve çocuk hikâyelerinde iletişim çatışmaları. *Ekev Akademi Dergisi*, 6 (12), 199-214.
- Turan, S. (2011). *Masalların çocuk hakları bağlamında çözümlenmesi: Her Güne Bir Masal adlı kitap üzerine bir inceleme*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Tüfekçi Can, D. (2012). *Çocuk edebiyatı üzerine bir araştırma: Tanımlar, türler ve teoriler*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. *İstatistiklerle Çocuk, 2023* (19 Nisan 2024). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Cocuk-2023-53679>
- Türkyılmaz, M. ve Kuş, F. (2014). İlköğretim 100 Temel Eserde çocuk hakları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15),39-63.
- Twum-Danso Imoh, A. (2013). Children's perceptions of physical punishment in Ghana and the implications for children's rights, childhood. *A Journal of Global Child Research*, 20(4), 472–486.
- Uluslararası Çocuk Merkezi. (2012). *Etkinlik raporu (2010-2011)*. Uluslararası Çocuk Merkezi.

URL-1 https://www.arkeotekno.com/pg_284_hammurabi-kanunlari Erişim tarihi: 08.02.2024

URL-2 <https://kutadgubilig.appspot.com/lxiii.html> Erişim tarihi: 12.03.2024

URL-3 <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 15.11.2023

URL-4 <https://www.kimdirhayatieserleri.com/suleyman-bulut-kimdir-hayati-ve-eserleri-hakkinda-bilgi.html> Erişim Tarihi: 18.06.2024

Üstün, Ç. ve Demirci, N. (2013). Tıpta çocuk ve etik. *Türk Pediatri Arşivi*, 48(1), 1-6.

Valls, P. ve Graell, M. (2023). Children's rights and citizenship values in a book selection for young readers. *Revista Complutense de Educación*, 34(2), 243-252.

Yağar, F. ve Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, A. (2017). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında çocuk hakları. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13, 88-99.

Yüksel, H. ve Yüksel, M. (2014). Çocuk ihmali ve istismarı bağlamında Türkiye'de çocuk gelinler gerçeği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 1-24

EKLER

EK A Analiz İzni

İzin Talebi

Cemre Çakmak

19.01.2023 Per 15:28

Kime:

Merhaba ben Cemre Nisa Ercan. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisiyim. Yayınevinizde yayınlanan Süleyman Bulut eserlerinden Anne Ben Yapabilirim, Kardeşlik Çemberi, Sihirli Çaydanlık, Hey Küçük!, İnsan Okur, Ormandaki Dev, Mor Benekli, Penceredeki Kuş, Aslan Kral Kork, Su Kardeşler, Toparlacık Nokta ve Arkadaşları, Palavracılar Kralı, Maviş, Sarıtaş, Uçankuş'tan Al Haberi adlı kitapları Prof. Dr. Kadir KARATEKİN danışmanlığında yürüttüğüm tez çalışmam kapsamında Çocuk Hakları açısından incelemem hususunda izninizi rica ederim. Araştırmada sadece kitaplardan örnek alıntılar yapılacaktır. Saygılar.

Gönderen: Bahar Keyik

Gönderildi: 30 Mart 2023 Perşembe 10:33

Kime: Cemre Çakmak

Konu: RE: analiz örneği

Cemre hanım merhaba,

Yazar onayını da aldıktan sonra yanıt yazıyoruz. Elbette alıntılar yapabilirsiniz.

İyi çalışmalar

